

CEZAYİR KONUŞMA DİLİNDE MUHAFAZA EDİLEN TÜRKÇE VE [TÜRKÇE ARACILIĞI İLE GELEN] FARŞÇA KELİMELER

MOHAMMED BEN CHENEB

Çeviren: AHMED ATEŞ

ÖNSÖZ

Bu çalışmada şunlar bulunacaktır: 1. Beausier'nin *Dictionnaire*'inde gösterilmiş olan kelimeler; bu kelimelerin çok küçük sayısının aslı anılan yazar tarafından tayin ve tesbit edilmişti ve bazıları da W. Marçais tarafından bu eser üzerindeki *Observations*'unda incelenmişti; 2. Özellikle Cezayir, Konstantin ve Medea'daki konuşmalarda kendimin not ettiğim kelimeler.

Bu kelimeler arasında Türk aslından geldikleri hiç şüphesiz olanlar vardır.

Ötekiler Farşça menşelidir, fakat bunların bazılarının Cezayir'e Türkler tarafından mı, yoksa seyyahlar ve hacılar tarafından mı sokulduğunu bilmek güçtür. Halılar, bakırdan kap-kacak v.b. gibi İran menşeli bir miktar eşyanın doğudan hacılar tarafından getirildiği bilinmektedir: كلاه (Farşça کلاه) kelimesinin Türk'lerin getirdiği bir kelime olması az muhtemeldir.

İspanya Arap lehçesinde varlığı bilhassa *Vocabulista* ile tesbit edilen ve Osmanlı dili sözlüklerince Türkçe olarak gösterilen bir takım kelimeler daha vardır. Arap-İspanyol menşeli kelimeler ile Türkler'in İtalyancadan almış olduğu kelimelerin, "Akdeniz konuşma diline" ait gibi sayılabilecek bütün kelimelerin, aksi bir delil gösterilinceye kadar Cezayir'e Türkler'in aracılığı ile sokulmuş olduğunu sanmak mümkündür; çünkü Cezayir Türkleri'nin Osmanlıların diline, özellikle İspanya-Arap menşeli bu kadar büyük miktarda sözü sokabilmiş olmalarını kabul etmek güçtür.

Bundan başka, Türk menşeli olmanın bütün görünüşlerine sahip olmakla birlikte, aranan sözlüklerde bulunmayan bir takım sözler daha vardır ki, bunlar yanlarına bir yıldız işareti koyarak gösterilmiştir.

Farsça kelimeler bir tarafa bırakılırsa, *Türkçe kelimelerin etimolojisi mütehasıslara bırakılmıştır*; çünkü güdülen gaye bu kelimelerin menşeiğini incelemek değildir; lisanî, tarihî ve içtimaî her türlü mülâhazalardan bilerek ve isteyerek sakınılmıştır.

Mesela, Arapça *şerif* kelimesi ile İngilizce *sherif* kelimesi arasında bulunan görünüş benzerliği gibi, sadece tesadüfî benzerlikler olduğundan, bazı kelimelerin etimolojisinde az ihtiyat gösterilmiş olabilir.

Beausier'nin sözlüğünde bulunan ve, görünüşe göre, artık kullanılmayan kelimeler (x) işareti ile gösterilmiştir.

Nihayet چوبان *çoban*, پرمق (پارمق yerine) *parmak*, بوشناق *boşnak*, قارا *kara*, دواجی (دوه جی yerine) *deveci*, زایبک "İzmir yörelerinde bir kabilenin adı", قارا برنو *küçük*, چوکچ (کوچک yerine) *kuş*, چانباز *çanbaz*, *hokkabaz*, ترکمان مامی, ماماد, *Türkmen*, قاکر *çakır kuşu*, bozdoğan, atmaca, کالی *kali*, کانی (کانی yerine) *fosil*, بربر *berber*, قارا دوة (kadın özel adı), *kara deve*, جامور (چامور yerine) gibi Cezayir'de özel ad olarak muhafaza edilmiş olan Türkçe kelimeler burada ele alınmamıştır.

Bir miktar kelimenin de yalnız باش *baş* ön-eki ya da جی *ci* eki ile Türkçe olduklarına, bu kelimelerin Türkçe sözlüklerde bulunmadıklarına dikkati çekmek uygun olacaktır.

Nadir haller bir tarafa bırakılırsa, Türkçe kelimelerin telaffuzu için sözlüklerin (özellikle Bianchi ve Şemseddin Sami Fraşeri'nin) çeviri yazıları kullanılmıştır. Kelimelerin Cezayir'deki telaffuzları, mümkün olduğu kadar, sade bir şekilde tesbit edilmiş, açıkça "ilmî" bir değer taşımalarına rağmen, konuşan şahsa göre değişen yarı sesliler ile çeyrek seslilerin kaydedilmesinden sakınılmıştır.

Bu çalışma 634 kelimeyi içine alır; bunların 95 tanesi, delâlet ettiği nesnenin ortadan kalkması sonucunda, ya hiç kullanılmaz olmuştur (آغالق *ağalık*, پاچالی *paçalı*, bir çeşit pantolon", خازوق ve ازق *kazık* v.b.), yahut yerlerine daha büyük bir nüfuz kazanmış olan Arapça kelimeler (سوس : بىچاق *bıçak*; کامی : دۇز مائنا, سالاپوریا : چاظة ya da شاطة *tüfenk kurşunu*; رصاص : کاتر گمى, دىزگىنى : رسن ; مراداجى *alavereci*, *murabahacı*, *tefeci*; arsenal : ارستال *tersane*; (الې يعطى الماردة) *gerek Avrupa kelimeleri*; douzaine : طزينة *düzüne*; escadre : سكاورة *ince*, *küçük donanma*; *tournevis* : ترنفيس *tornavida*; شاكيش *zaine*); geçtiğinden, kullanılmaktan düşmek üzere dir.

Bu araştırma, öte yandan, gerçekten Türk veya daha çok Türk-İran menşeli olan 239 kelimeyi ve nihayet ön-ek veya ek olarak Türkçe باش *baş* kelimesini (حاضر باش و باش كذاب و باش عدل vb.) veya Türkçe جی *cî* ekini (فکرجی و خبرجی و حلیاجی v.b.) almış olan 49 Arapça kelimeyi içine alır. Bunlara Türklere mahsus anlamlar kazanmış olan 9 Arapça kelimeyi (تناف ، باز ، قلم ، ساقاط ، زوالی ، زرف ، تسبیح ، اطلس ، آمان) Yunan menşe'li 5 kelimeyi (فنار ، فانوس ، براسة ، پاپاس ، افندی) ve Akdeniz'e ait 32 kelimeyi (بنطال ، بندیره ، باله ، باطاریه ، بنیار v.b.) eklemek gerekir.

Etnoğrafya bakımından, bu liste şöyle de bölünebilir:

Askerî kelimeler	72	
Denizcilik kelimeleri	31	
Besin	39	321
Alet ve kap-kacak	59	
Giyecek	55	634
Sanatlar	65	
Çeşitli		313

Bu liste, kabul edileceği gibi, noksan olsa da, Türklerin Cezayir konuşma diline bir miktar kelime soktukları şüphesizdir. Bununla beraber Türkçe *doña kedi komak* (bak. *Proverbes arabes de l'Algerie*, nr. 2427)'in Türkçe tercümesi imiş gibi görünen *برکات دارله قط فی سروال* atalar sözü ile *چان پچلاق* "mersi", *وارسن* "hiç bir şey olmayan" deyimleri bir yana bırakılırsa, Türkler galiba Cezayir konuşmasına hiç bir etki yapmamıştır.

Çevirenin Notu

Türk okuyucularımın, hiç olmazsa, *İslâm Ansiklopedisi*'nde yazdığı bir takım maddeler ile tanıdıkları Mohammed Ben Cheneb, Cezayir'in eski bir islâm "âlimi" bilgisini batı ilim usulleri ile birleştirmiş değerli bir bilgini idi. Kendisi özellikle Arap dil ve edebiyatı alanlarında çalışmış ve eserler vermiştir. Burada Türkçeye çevrilen eseri Cezayir Edebiyat Fakültesinde vermiş olduğu parlak doktora imtihanının tamamlayıcı tezidir. Bildiğime göre, bu eser Mohammed Ben Cheneb'in türkoloji ile ilgili olarak yaptığı biricik araştırmadır. Fakat usûlünün sağlamlığı ve bilgisinin genişliği sebebi ile, bu eseri takdir ile karşılamamak mümkün değildir. Arapçada Türkçe kelimeler üzerine araştırmalar yaptığım ve ilk sonuçlarını bir makale halinde yazdığım bir sırada, sayın Ord. Prof. Enver Ziya Karal'ın tercüme edilip, yayınlanmak üzere, M. Ben Cheneb'in oğlundan aldığı bu eseri Dil Kurumunun sayın başkanı

A.S.Levend'e gösterirken gördüğüm zaman, hemen tercüme işini üzerime aldım.

Burada eser ve tercüme ile ilgili birkaç hususa dikkati çekmek yerinde olacaktır:

1922 yılında Cezayir'de basılmış olan eser, tabii olarak, bu devirden önceki kaynaklara dayanır. Bunun sonucu olarak, bir takım Türkçe kelimelerin telaffuzunda eski özellikler göze çarpmaktadır. Bunlar Cezayir Arapçasındaki Türkçe kelimeleri, ses bilgisi bakımından, birçok defalar daha iyi açıkladığından, çeviride değiştirilmiyerek bırakılmıştır. Bunların yanında, Arap harfleri ile yazılmış sözlüklerden alınmış olduğundan, Türkçe kelimelerin okunuş ve anlamlarında küçük yanlışlara tesadüf olunur. Örneğin yazar Cezayirdeki *beylek* kelimesini *baylık* ("zenginlik") ile de ilgili görmektedir. Türkçe'de بك (beg > bey) kelimesinin *bey* şeklinde gelişmiş olduğu Arap harfleri ile olan sözlüklerden anlaşılmadığından, yazar ister-istemez bu kelimeyi *bay* ile de karşılaştırmıştır. Bir takım kesin etimolojiler de bir ihtimal olarak ileri sürülmüştür. Örneğin *belki* karşılığı olarak kullanılan بالاك *bālāk*'ın aslında Arapça بل ile Farsça كه'den bileşik Türkçe bir kelimedenden geldiği bugün kesin olarak kabul edilmiş olduğu halde, burada ancak bir ihtimal gibi ileri sürülmüştür. Bunun gibi, örneğin Cezayir'deki مرجان بالوق *morcān bālūq* kelimesi açıklanırken, bunun doğru olan *mercan balığı*'ndan geldiğini söyledikten sonra, *balığı* kelimesini "galiba *balık*'ın bir başka şeklidir" diyerek açıklamıştır. Çeviride bu gibi yerler de hiç dokunulmadan bırakılmıştır.

Bu araştırmada ilk yerde kelimelerin Cezayir'deki anlamı veya tanımı verilmiştir. Bunlar da oldukları gibi bırakılmıştır, çünkü bunlar kelimenin oradaki anlamına aittir. Buna karşılık bunların Türkçe asıllarının anlamları, arada sırada bugün kullanılan anlamlara tamamiyle uymamaktadır. Böyle hallerde de, çok gereklilik olmadıkça aslına dokunulmadı. Fakat örneğin *baş* kelimesi, Arapça'da kullanışına bakılarak, bir ön-ek sayılmıştır. Bu gibi durumlarda, bir belirtme yapmadan, doğru şekil gösterilmiştir. Şunu ayrıca belirtmek gerekir ki, bu gibi yerler son derecede azdır.

Burada Arap harfleri ile olan Arapça kelimelerin çevriyazısında, şimdi memleketimizde iyice yayılmış bulunan *İslâm Ansiklopedisi* çevri yazısı kullanılmıştır. Ancak è, é gibi işaretler, Türkçelerde de, oldukları gibi muhafaza edilmiştir. Bir de asıl yazıda Arap harfleri ile üç noktalı ف ile gösterilmiş olan g sesi, tabii olarak گ ile gösterilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

- Barbier de Meynard, *Supplément aux dictionnaires turcs*, Paris, 1885–1887.
- Beaussier, *Dictionnaire pratique arabe-français*, Alger (Cezayir), 1887.
- Ben Cheneb, *Proverbes arabes de l'Algérie et du maghreb*, Paris, 1905–1907.
- Bianchi ve Kieffer, *Dictionnaire turc-français*, Paris, 1850.
- Brunot, *Notes lexicologiques sur le vocabulaire maritime de Rabat et Salé*, Paris, 1920.
- J. Deny, *Étymologies turques (J.A., ocak-aralık)*, Paris, 1912.
- Aynı yazar, *Grammaire de la langue turque (Dialecte Osmanlı)*, Paris, 1920.
- Marcel Devic, *Fictionnaire étymologique des mots d'origine orientale (Littré, Dict.'in sonunda ek olarak yayınlanmıştır)*.
- Dozy, *Supplément aux dictionnaires arabes*, Leyden, 1881.
- al-Fîrûzâbâdî, *al-Kâmûs*, Kahire, 1319.
- Fraenkel, *Die Aramäischen Fremdwörter im Arabischen*, Leyden, 1886.
- Ş. Sami (Fraşeri), *Dictionnaire turc-français*, İstanbul, 1885.
- al-Cavâlikî, *al-Mu'arrab*, Sachau yayını, Leipzig, 1867.
- Diran Kélékian, *Dictionnaire turc-français*, İstanbul, 1911.
- Lammens, *Farâ'id al-luğa fi'l-furûk*, Beyrut, 1889.
- E. Legrand, *Nouveau dictionnaire grec moderne-français*, Paris, Garnier frères.
- Aynı yazar, *Nouveau dictionnaire français-grec moderne*, Paris, Garnier frères.
- Littré, *Dictionnaire de la langue française*, Paris, 1883.
- W. Marçais, *Quelques observations sur le Dictionnaire pratique ar.-fr. de Beaussier (Rec. de mémoires et de textes, XIVe "Congrès or" s. 409–503, Alger, 1905)*.
- Aynı yazar, *Textes arabes de Tanger*, Paris, 1911.
- L. Ronzevalle, *Les emprunts turcs dans le grec vulgaire de Rouméli et spécialement d'Andrinople (J.A., temmuz-aralık, Paris, 1911)*.
- Eddé Scheer, *al-Alfâz al-fârîsiya al-mu'arraba*, Beyrut, 1908.
- al-Şa'âlibî, *Yatîmat al-ahr*, Şam, 1304.
- Revue Africaine*, Alger (Cezayir), 1856–1921.
- Vocabulista in arabico*, Schiaparelli yayını, Firenze, 1871.

CEZAYİR KONUŞMA DİLİNDE MUHAFAZA EDİLMİŞ
OLAN TÜRKÇE VE [TÜRKÇE ARACILIĞI İLE GİRMİŞ]
FARŞÇA KELİMELELER

(Kısaltmalar: a: Arapça, ç: Çoğul, f: Farsça, t: Türkçe)

– I –

ازق *azək*. Yol için verilen bedel parası; t ازق وازیق *azuk, azik* “azık, erzak, zahire”.

اصلان کیبی *aşlân gibî*. Cezayir’de oturanlarca bilinen bir anlamı olmaksızın, gezici şerbet satıcılarının söyledikleri kelimeler; t ارسلان کیبی *arslan gibi*.

اطلس *ātlās*. Atlas, ipek saten, hareli kumaş. t اطلس ve اطلاس “düz, düzgün, yüzünde hiç bir kıl, sertlik ve nakış bulunmayan”.

آغا *āgā*, ç. آغاوات. Ağa, askerî vali; t آغا *āgā*.

آغالق *āgālik*. Bir ağanın hükûmeti, yönetimi; t آغالق *āgālik (x)*.

افارم *afārim*. Aferin, bravo, çok iyi; çoğu zaman عفارم ‘*afārim* denilir; t آفرین *āferin* (halk ağzında افارم *afarim*). bk. W. Marçais, *Observ.* افارم kelimesi; Ronzevalle, *Les emprunts turcs*, آفرین kelimesinde.

افندی *afēndī, afāndī*. Efendi, sahip; t افندی *efendi* Yunanca αὐθεντης ve ἐφέντος ’tan Bk. Jean Psichari, *Efendi (Mélanges Havet, Paris, 1908)*.

آلاجه *ālāca*. Türlü renkleri olan yollu bir çeşit basma, alaca. t آلاجه *alaca*.

آلاجی *ālācī*. Mûsikîşinas; müzisiyen; a آلة *āla* “musikî âleti, orkestra “ile” t جی *cī* (kelimelerin sonuna gelip, san’at, meslek adamı adını kurmağa yarayan ek)’den bileşik. کړښه *halacı*.

آمان *āmān* (üzerine basılarak) Iztırıp, sabırsızlık, şaşırma, bildiren ünleme: Aman! Ah! Ay! Allahım! Affet! Merhamet! t امان *aman*, Arapça امان *amān* “emniyet, emniyette olma, koruma” v.b. bk. Deny, *Gramm. de langue turque*, s. 722.

اوخ *oh*. Sevinç gösteren bir ünlem: Oh! t اوخ *oh*; bk. Deny, *Grammaire*, s. 726.

اولان olân. olan, var olan; t اولان olan “aynı anlamda”.
بر یکی *iki bîr*. Tavla oyununda iki bir; t یکی *iki* ile *bir*.

— ب —

پاپاس ve باباص *babbās, bābbaş* ç. ات Papaz, rahip. Bk. پاپاس.

بابالر *bābālār*. Saygı değer, aksaçlı ihtiyar; t بابالر *babalar*, بابا *baba* ile, kelimeye eklenince, onlardan çoğul meydana getiren bir ek olan *lar*'den kurulu.

بابوج *bābūc*, ات - ve بواج. Papuc, arkası açık terlik, pantufla; t بابوج *babuc* ve پاپوچ *papuç*, پاپوش *ten*; پا *pā* “āyak” ile پوش *pūş* (پوشیدن *pūşiden* “örtmek” ’den)’den bileşik.

بابوچی *bābūcī* ve بابوچجی *bābūccī*, ç. - Pabuccu, pabuç yapan; t بابوچجی *papuççī*’den; پاپوچ ile *cī* ekinden bileşik.

بابونج *bābūnec*. Papatya çiçeği, babunec. t بابونج *babunec*, بابونه *bābūne* ve بابونک *bābūnek*’ten. Bk. *Vocabulista*, s. 34 ve 277.

بابچالی *bāçālī* ve باشلی *bāçlī*, ç. ات - Paçalı, dar pantolon; t پاچه “paça, pantolon paçası” ile isimlerin sonuna eklenince, sahiplik veya ilgi sıfatları teşkil eden لی *li* ekinden bileşiktir. Bk. Deny, *Grammaire*, § 529, 199 (x).

بادلان *bādlan*. Bir çeşit deniz kabuklu hayvanı; krş. *Vocabulista*, بدره “maresupium”(x).

باریز *bāriz*. Bk. باریز

باز *bāz*. ç. ات - Bez, tok bez; çoğu zaman gri renkli ipekliden bez; t بز *bez*; a بز “kumaş”; fransızca *basin* kelimesine yaklaştırılabilir.

بازار *bāzār* ç. ات - Pazar, özellikle Avrupa tarzında büyük ticaret evi; her çeşit eşyanın satıldığı büyük dükkân; t بازار *bazar* (halk dilinde بازار *pazar*) “pazar, hâl, panayır”.

بازرگان *bazergān*. Tüccar gemisi; t بازارگان ve بازارگان *bazergān, bazargān, bazirgān* “tüccar, bezirgân” (x).

بازینه *bāzīna*. İri pirinç unu ile kavrulmuş et suyu ve anber çiçeği ile yapılmış bir çeşit lapa. Bk. W. Marçais, *Observ.*, bu kelime; *Textes arabes de Tanger*, s. 215.

باسطة *bāṣṭa* ve باصطة *baṣṭa*. Çuha, kumaş parçası; t پاستا ve پاستاو *pastav*; Polonya ve Rus dilinde *pastav* “aşağı yukarı otuz metrelik kumaş parçası” indan (x).

باسقولجی *bāṣqūlcī*, باصقولجی *baṣqūlcī* ve باش قولجی *bāṣqolcī*. Gece bekçisi; t باش قولجی *baṣ-qolcī* “baş nöbetçi”, باش *baṣ* ile قولجی *colcī*” kolcu, koruyucu” dan bileşik (x).

باش *bāṣ*. باش شاش *de beṣ*. Bu kelimeye bakınız.

باش *bāṣ* (uzatarak). Baş, reis, ilk, birinci, başheca.

باش آغا *bāṣāgā*. Baş ağa, emri altında birçok ağa bulunan arap reisi.

باش تارزی *bāṣ tārzī*. Baş terzi; t باش *baṣ* ile تری یا درزی *terzī*’den bileşik; bugün özel ad olarak kullanılır.

باش ترجمان *bāṣ torcmān*. Baş tercüman, türkçe باش *baṣ* ile Arapça ترجمان *torcmān*’dan bileşik.

باش جراح *bāṣ carrāh*. Baş cerrah, baş operatör; t باش *baṣ* ile جراح *carrāh*’tan bileşik (x).

باش حانبة *baṣ hānba*. Devriye başı, takım başı, kumandanı; t باش *baṣ* ile حانبة *hānba*’den bileşik. Bk. حانبا ; (x).

باش حمار *baṣ hammar*. Kervan başı, kabile başı; t باش *baṣ* ile حمار *hammār* “eşekçi, katırcı” ’dan bileşik (x); Özel ad olarak muhafaza edilmiştir.

باش خزنایجی *bāṣ haznācī*. Baş hazinedar; t باش *baṣ* ile خزنایجی (bu kelimeye bak) ’den bileşik.

باش شاولش *bāṣṣāvūṣ*. Baş çavuş (x); özel ad olarak muhafaza edilmiştir.

باش طباخ *bāṣ ṭabbāh*, باش تباب *bāṣ tebbāh*. Aşçı başı; t باش *baṣ* ile طباخ *ṭabbāh*’tan bileşik.

باش طبعی *bāṣ ṭobcī*. Topçu başı; t باش *baṣ* ile طبعی *ṭobcī*’den bileşik. Bu son kelimeye bakınız; özel ad olarak muhafaza edilmiştir.

باش طرمة *bāṣṭarma*. Türkiye’den ithal edilen koyun barsağı içine konulmuş kıyılmış koyun eti ile baharattan meydana gelen yiyecek; sucuk, salâm; t باصدرمه veya باصدرمه *bastırma* “güneşte veya dumanda kurutulmuş et, et konservesi, *pastırma*”.

عدل باش *bāş'adèl*, باش عادل *bāş 'ādèl*. Bir çeşit kadı nâibi; t باش *baş* ile a عدل *'adl*'den.

باش کاتب *bāşkātib*. Baş kâtip; t باش *baş* ile a کاتب *kātib*'ten.

باش کذاب *bāş kezzāb*. Baş yalancı, çok yalancı; t باش *baş* ile a کذاب *'ten*.

باشا *bāşā*. Bk. پاشا

باشکاش *bāşkāş*. Sevinçli olaylar dolayısı ile verilen hediye, hediye, bahşiş; t پیشکش *pişkeş* (halk Türkçesinde پیشکش *peşkeş*) (*x*). Bk. بشکاش.

باشان *bāşmān*. Bir çeşit saçak, pervaz. Bk. برشان (*x*).

باشوره، باچوره، باشوره *bāşāvra, bāçavra, bāçāvra*. Ateşli silah sıkıcı; - بوشر - Ateşli bir silahı doldurmak -; t پچاوره ve پچاوره *paçavra* “silah doldurmağa yarayan paçavra, paçavra, mutbak bezi, toz bezi”.

باصمة، ساعة باصمة، باصمة *sā'a bāşma*. Çalar cep saati, çalar saat; asma saat; t باصمة *basma*, duvara asılmış “saat” (?) (*x*).

باطارية *bātāriya*. Batarya; bir geminin bataryası; t بطاريه، باتاريه ve باتاريه *batarya*, İtalyanca *batteria*, İspanyolca *bateria*.

باغه *bāga*. Oymacılık ve sadefcilik için hazırlanmış olan sarımsı renkte bağa; bundan tütün tabakaları da yapılır; t باغه *bağa*; kr. قورباغه ve قاپلوباغه *kaplubāga* “kaplumbağa”, قورباغه *kurbaga*, طوسباغه *toşbağa*, اوتلوباغه *otlubāga* “kara kurbağa”.

باقلاوة *bāklāva* ve باقلاوة *bāklāva*. Badem içi ve bal ile yapılmış baklava; t باقلاوا، باقلاوا *baklava*.

بالاك *bālāk*. Belki. بالاك *bālāk* içi “belki gelir”, t بلکه veya بلکی *belki* “belki, ihtimal” ’den gelmiş gibi görünmektedir.

باله *bāla*. Pala; t پالا ve پاله *pala* “pala, geniş ve eğri ağızlı kılıç” (*x*).

باله *bāla*. Ticaret eşyası dengi, balya; f باله *bāle*; krş. W. Marçais, *Observ.*, bu kelime; Eddé-Scheer, *al-Alfāz*, bu kelime; Lammens, *Farā'id*, nr. 961; al-Cavālikī, *al-Mu'arrab*, bu kelime; Fraenkel, *Die aram. Fremd-Wörter*, s. 81.

بالتاجى *balṭācī*. Baltacı, kazmacı eri, baltacı er; t بالطه جى *baltacı* (eski harem korucuları balta taşırlardı); بالطة *balta* ile جى *cī*'den bileşik.

بالوزه *bālūza*. Bk. بالوزه.

مرجان بالوق *morcān bālūq*; t مرجان بالينى *mercan balıǵı*, a مرجان بالوق "mercan" ile t بالينى'den bileşik. Bu son kelime de بالوق veya باليق'in bir başka şekli gibi görünmektedir.

بانجار *bāncār*. Pancar, t f بانجار *pancar*.

بانزهر *banzahr, bēnzahr*. Panzehir, antidot. t f بانزهر *panzēhōr, panzehir, panzehr*.

بانيو *bānyo*. Banyo teknesi [Avrupa tarzında]; t بانيو *banyo*, İtalyanca *bagno*'dan.

باى *bèy*, ات Bey; t باى *bay* "zengin", بك *bey* "bey, efendi, hükümdar".

بايلىك *bèylèk*. Beylik, bir beyin yönetimi, hükûmeti; devlet; halka ait olan, herkese ait olan; yok pahasına, çok ucuza verilen nesne; t بايلىق *baylık* "zenginlik, büyüklük", بكلك ve بيلىك *beylik* "beylik, beyin makamı, mevkii; devlete ait".

بتق *btak, btèk*. Bir kız veya kadının hareketlerinden fena şekilde bahs etmek, iftira etmek. t باتاق، *batak* "bataklık, çamur, balçık" ile mukayese ediniz (?).

بچيم *beçim*. Yün, yapağı döküntüsü; Araplar بشيم *beşim* telâffuz ederler; t f پشم *peşm* "yün" 'den türemiş gibi görünmektedir.

بچق *beçki* و بچاقى *beçkâ*. Kunduracı bıçağı (بشق *beşki* şeklinde de telâffuz olunur); t بچق *biçkı*, بچقو *biçku* "aynı anlamda" (!).

بخشيش *behşiş*. Bahşiş; t f بخشش *başşiş*; بخشیدن "vermek, bağışlamak" fiilinden.

براسة *brāsā*, براصه *brāşā*. Pırasa. t پراسه ve پراسه Rumca *πρασα, πρασον*'dan.

برانية *brāniya* ve برانية *barrāniya*. Ekmek, yumurta ve peynir ile yapılmış ve dibi tutturulmuş et salçası; pathcan salçası. Bk. W. Marçais, *Observ.*, bu kelime.

برشم *berşem*. Bir hornozu, bir eğer çul veya yamçısını şeritle süslemek

f t *برشم* *ibrişim* “bükülmüş ipek” ’den geliyormuş gibi görünmektedir. Bk. Marçais, *Observ.*, bu kelime; Bel ve Ricard, *Le travail de la laine*, s. 285.

برشمان *borşmān* ve *برشمام* *borşmām*; *ات* - *Bornoz*, eğer yamçısı için ipek veya yünden şerit, *callāba*, kök *برشم*.

برغل *berğol*, *بر اغل* *Bulgur*, çorba ve pilav yapılan kaynatılmış, sonra kurutulup, öğütülmüş buğday; t *بورغول*, *بولغور*, *بورغول* *burğul*, *bulğur*. Bk. Rosenvalle, *Emprunts turcs*, *بورغول* kelimesi.

برکات *barakāt* *varsèn*, bereket versin, Tanrı size bolluk versin, para alan biri tarafından söylenen teşekkür deyiimi; t *برکات* *berekāt* *versin*, A *برکات* *berekāt* *versin*, A *برکات* (bereketin çoğulu) “bereket takdis” ile t *versin* (*vermek* filinden) den bileşik. Bk. Deny, *Grammaire*, s. 288.

برنجک *brencek*. Tül, gazbezi, ipek gazbezi, krep; t *بورونجک* *bürüncek* ipek gaz bezi.

برنجی *birincī*. En iyi cins, en iyi vasıflı, çok iyi; t *برنجی* *birinci*.

بریان *bèryān*. Soğanlı et salçası; t *بریان* *biryan* veya *buryan* “kebap, pirinçli bir çeşit kebab”.

بریانی *bèryāncī*. Adi, pis aşçı; t *بریان* ile *جی* ekinden bileşik.

بس *bès* ve *bèss*. Yeter, kâfi, yalnız; t f *بس* “yeter”.

بست *bèst*. Çorap gibi giyilen kırmızı ve tabansız Arap ayakkabısı; t *مست* *mest*’in bu kelimeye bakınız: başka bir şekli gibi görünmektedir.

بشقی Bk. *بچتی*.

بشکاش *bèşkāş*. Hediye, peşkeş, hediye olarak verilen nesne. t f *پشکش* ve *پیشکش* *peşkeş*, *pīşkes* (x).

بشکیر *bèşkīr*, *بشا کر* *Misafirlerin* dizleri üzerine ortaklaşa konulan uzun peşkir; t *پشکر* *peşkir*, *پشکیر* *peşkīr*; f *پیشگیر* *pīşgīr*’den.

بشلک *bèşlèk*. Atalar sözü gibi olan şu deyimde kullanılmaktadır; *يا بشلك يا بالكل* *yā bèşlèk yā belküll* “ya hep, ya hiç, ya hepsi, ya hiçbirisi”; *يا* f “ya, yahut”, *بشلک* t “beşlik, beş kuruşluk para”;

bu anlam pek kandırıcı değildir. a بالکل deyimi “büt-
tün” ve “hiç” anlamına gelir. Bk. benim *Proverbes*,
numara 384.

باشاق *bèşmāk*, ç بشامق. Papuç, terlik, pantufla (بابوج 'dan farklıdır). t ، باشاق ،
başmak ، بشمق

باشماقجي *bèşmağcī*. Başmak yapan, başmakçı. t بشمق ile جى ekinden bileşik.
بقجة *boğca*, ç بقمج *bokac*. Çamaşır veya elbise bohçası; t بوغچه *boğça* (x).

بقراج *bèkrāc*. ç بقراج Kahve ibriği, cezvesi; t بقراج veya باقراج *bakraç* “kulplu
bakır kap”. Krş. W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*,
s. 223, بقمليج kelimesinde.

بقمشيش *bèkşîş*. Bk. بقمشيش.

بكموش *bekkūş*, ç بكماشة. Dilsiz, dilsiz-sağır; f بكموش *berkūş* veya *bergūş*
“sağır gibi duran” ile mukayese edilmeli (?); al Şa'ālibī,
Yatīma, III, 184'te bu kelime anılmıştır.

بلار *bellār*. Cam, billur; بلارة *bellāra* “kristal kap, geniş ağızlı cam şişe”.
Bu kelimenin klâsik Arapçadaki بلور *ballūr*, *billair*'dan
mı, yoksa t بلور ، بللور *billur* veya *bellur*'dan mı türe-
diğini söylemek kolay değildir; bunların her ikisi de f
بلور *balūr*'dan gelmektedir.

بلاغى *blāğcī*. Genel olarak, bütün ayağı kapayan sarı meşinden bir pantufla
olan بلغة *belğa* yapan; بلغة نسايي “kadın *belğa*'sı”, pabuca
benzeyen pantufla, arapça بلاغى *blāğī* (*belğa*'nın çoğulu)
ile t جى 'den bileşik.

بلاو *blāv*. Bk. بلاو.

بلای *blèy*. Özellikle Girit'ten ithal edilen bileği taşı; t بيله كو ، بيلكو ve بيلكى
bilèği.

بلايى *blèycī*. Bileyen, bileyici; t بيله ييچى *bileyici*.

بلبوز *belbūz*, topluluk adı; teklik adı - Çiriş otu soğanı; *belbūza* dikilmemiş,
içinde para bulunan kaba, büyük kese; بلواز *belvūz* da
denilir; t f بلبوس *belbus* “yabanî soğan”; Latince
bulbus, Yunanca βαλβός

بلسکه ، بلاصکه ، بلاسقه ، *balaska, balaska, balaska* (eskiden *blška* telaffuzunu da duymuştum). Fişek palaskası, fişeklik; t پلسقه ve بلاسقه *palaska* “barut mahfazası” (x).

بلاهوان *balahvân*. Bk. پهلوان.

بنبازار *benbâzâr*. İpekli İzmir gaz bezi; t پنبهزار *pembazar* “pamuk ve ipekten bir çeşit ince bez, gaz bezi”.

بنج ، پنج *bènc* ve *pènc* (tavla oyununda) beş; f پنج *penc* “beş”; پنج چهار ve پنج چهار *b(p)enc-châr* “beş dört”; پنج دو *benc-dû* “beş iki”; پنج وسه *benc-u-sâ* (پنج وسه) “beş üç” (bazen منجوسه *mencûsa* şekli duyulur); پنج وشش (پنج وشش) yerine *bènc-u-şâş* “altı ve beş”; پنج يك *bènc-yèk* “beş bir”.

بنجره *bencra*. Lombar deliği; t پنجره *pencere* (x).

بندق *bèndkî* ve بندق *dheb bèndkî*. Hattatların kullandığı toz veya yaprak halinde altın; *Qâmûs*, bu kelimeye ثوب بندق “ihtişamlı elbise” deyimini verir; her halde بندق İtalyanca *Veneto* veya *Venezia*’dan değil, Almanca *Venedig* aracılığı ile, t وندك veya ونديك *venedik* Venedik kelimesinden türemiş olmalıdır.

بندیره *bèndîra*. Bandıra, geminin kış direğine çekilen bayrak, bayrak, sancak; t باندیره ve باندیره *bandéra* ve *bandiyéra*; İtalyanca *bandièra*; İspanyolca *bàndera*.

بنشراف *bènşrâf* (ve bazen بانشراف *banşrâf*), ات - Bir konserin başında çalınan parça, peşrev; t پشرو *peşrev*, f پیش رو *pîş-râv* “önde giden” den.

بنیار *bènyâr*, ات - Kama, ucu sivri kama; t پنیال *penyal*; İspanyolca *punal*; İtalyanca *pugnale*; krş. W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*, s. 243.

بنطال *bèntâl*. بناطل Destek, payanda, kızak desteği (yapılmakta olan gemiyi v.b. tutan ahşaptan kızak); t پنتال *pontal*; İtalyanca *pontuale*; İspanyolca *puntal*; krş. W. Marçais, *Observ.*, bu kelime; aynı yazar, *Textes arabes de Tanger*, s. 243, تبتت kelimesinde; Brunot, *Notes lexicologiques*, s. 19.

بهر ، بهار *bhèr* ve *bhâr*. Beyaz nergisin bir çeşiti; t بهار *bêhâr* “ilk bahar, ilk baharda çıkan çuha çiçeği, kır papatyası”.

بوج *bevvèc.* (Gemi) yelken açıp yürümek, gemiyi çevirmek, bocalamak, rüzgâr önünden kaçmak, (gemi) burnunu bir yana çevirmek; t بوجا ve بوجه *poca* “geminin sağ tarafı sancak, iskele”; بوجالامق “gemiye sağa çevirmek”. Littré *poge* kelimesinde şöyle der: “Doğunun eski bir denizcilik deyimini. Sağ tarafa okyanusta *tribord* denilir; Rabelais tarafından kullanılmıştır; İtalyanca *poggia*, Yunanca *ποδιον* “geminin alt tarafına asılmış iplerinden olup, *ποῦς*’un küçültme şeklidir.”.

بوجی *būcī*, بواجی *bavācī*. Çakırık, tornavida, Bk. Dozy, *Supplement*, bu kelime; Brunot, *Notes lexicologiques*, s. 15.

بوجه [ريال] *ryāl būcū*. Real boudjou, aşağı yukarı 1,6 farank eden eski Cezayir parası. t بچوق ve بچوق *buçuk* “yarım, buçuk”’dan. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 418.

بوجاق *būçāk*, ات - Ekmek kesmek için büyük bıçak; t بچاق ve بچاق *bīçak*. بوجاقچی *būçakçī*. Bıçakçı (daha çok özel ad olarak muhafaza edilmiştir). t بچاق veya بچاق ile جی ekinden bileşiktir.

بودالی *būdālī*. بوادلی - Ahmak, aptal, budala, çocuklaşmış; t بوداله ve بوداله *budala*’dan; bu da galiba *A* بدیل “dindar kimse, derviş” in çoğulu olan بدلاء’dan türemiştir.

بوراك *būrāk*, topluluk adı, tekil adı ä Kıyılmış et ile kaynatılmış ince ince kesilmiş yumurta ile yapılan börek; t بورك *bürek* ve *börek*. Bk. W. Marçais, *Observations*, s. 418.

بوريون *būryūn*, ات - “Burun yiyen” yeşil kertenkele (Medea); galiba türkçe بورون *burun*’dan türemiştir.

[الحال] بوز *el-hāl bevaz*. Hava sislendi; krş. t بوز *buz* ve *boz* “boz renkli, gri; çok soğuk, dondurucu”.

بوزة *bōza*. Boza, bir çeşit içki, bir bira çeşidi; t f بوزه *buza* “boza, darı, pirinç ve buğdaydan çıkarılan tahammür etmiş içki”.

بوط *bōt* ve بوطة *bōtā*, ابواط *Pota*; t f پوته ve پوته *puta* ve *būta* “pota”. *Vocabulista* بوط “*infusorium*”.

بوغاری *būgārī*. Rus meşini; t بلغاری *bulgari* “Rusya, Bulgaristan meşini”.

بوغاز *būgāz* و ات - ve بوغاز . Boğaz, dar geçit, kanal. Kara deniz boğazı, İstanbul boğazı; t بوغاز Bk. Brunot, *Notes lexicologiques*, s. 16.

بوقال *būkāl*, و بواقل Bir çeşit küçük testi, su içmek için topraktan ibrik; t بوقال bukal; İtalyanca *boccale*; yeni Rumca βωχαλιον bununla beraber Dozy bunun Yunanca βωχαλις veya βωυχαλιον 'dan türediğini söyler; İspanyolca *bocal*; yeni Latince *baucalis*.

بولوكباش *bülükbaş*, ve بوالا كباش *bülekbāş* (nâdir). Asayiş korumak ile görevli asker bölüğü - başı; t بولوكباش *bölükbaşı*; bu da بولوك *bölük* ile باشی *baş* (باش *baş*)'dan bileşiktir.

بومباجی *būmbācī*. Bombacı; t جی ile İtalyanca *bomba* "homba" 'dan bileşiktir.

بيت المالجی *bīt el-mālci*. Vergi tapu müdürü; t جی ile بيت المال "vergi, hazine, devlet hazinesi, mîrî emlâk" 'den bileşik.

بيدق *bīdēk*, و بيادق Santraç oyununda piyade; klasik a بيدق, f پیاده *piyāde*'den. بيدق yerine çoğu zaman کلب *kelb* "köpek" kullanılır.

بیز *bīz*. و ايياز Yassı biz; t بيز biz.

بيش *bīş*. و بيشان Ceket eteğinin iç yüzü; t f پيش piş. Bu kelimeye bakınız.

بيلىنتى *bilīntī*. İri yapılı, pehlivan gibi; t f بلندی *bülendi* "yükseklik, büyüklük".

بيرقدار *bīrekdār* ve arada sırasa بيرقدار *bayakdār*. Bayraktar; t f بيرقدار bayrakdar "bayrak taşıyan" t بيراق , بيرق *bayrak* ile f دار *dār* (داشتن *dāştan* fiilinin emri) "sahip olan, tutan, koruyan" anlamına gelen ekten bileşik.

بيرلك *bīrlēk* ve بيرلك قهوه *kahva bīrlēk* içinde içenin kendisi tarafından fincana boşaltılacak tek bir fincanlık kahve bulunan küçük bir cezve ile kahvecinin getirdiği kahve; t برلك *birlik* "bir kişilik" 'den, ب bir ile لك *lik* "için" ekinden bileşik; Bk. Deny, *Grammaire turque*, s. 30, § 525.

— پ —

Araplar bu harfi hemen daima پ 'ye çevirirler.

پاپاس *pāpās*, پاپاس *pāppās* ve پاپاس *pāpās*, dişil ا - پاپاز, hristiyan rahibi; t پاپاس *parpas*, Yunanca παπᾶς ve παμπας "rahib".

پاريز *pārīz*. Esası perhiz olan tedavi. t f پر هيز *perhiz* “perhiz”.

پاش *pāş*. Bk. پيش.

پاشالوق *pāşālik*. paşalık, bir paşanın yönetimi, yönettiği yerler, v.b.; t پاشالوق *pāşālik* (x).

پالوزة *pālūza*. Nişasta ve şeker ile yapılan bir çeşit tatlı, paluze; pirinç unu, süt ve şeker ile yapılan bir tatlı; eskiden pirinç veya nişastanın yerine çok ince irmik konurdu; t پالوزة *pālūza*, f پالوده *pālūde*, *pālūze*.

پای *pāy*, ç ات – Pay, hisse; t پای *pay*.

پلاو *plāv*, ç ات – Pilav; suda veya et suyunda kaynatılmış ve üzerine tereyağı konulmuş pirinç veya برغل (*berğol*) *burgul*; t f, پلاو *pilāv*.

پنج *penc*. Bk. پنج.

پهلوان *pahlavān*. Pehlivan, güreşçi, atlet; t f پهلووان *pehluvān*, *pehlivan*.

پوچک *pūçek*. Birden bire çalmak, yankesilicik ile çalmak.

بيچاقچى (بوچاقچى) *biçaqçı* (*buçaqçı*) ihtimal t *pūçākçi* ve *pūçākçi*. Yankesici; şifرة *şefra* “bıçak, pala” ’dan, *biçakçı* “bıçakçı” dan. شفا *şeffār* “yankesici” gibi; bununla birlikte Ronzevalle *biçkıci* “oyunda aldatan, hile yapan” ve *biçkıcılık* “oyunda hile” kelimelerini vermektedir. Öte yandan پوچک ’in f پیچیدن “bükme, çevirmek” -ortacı پیچیده “bükülmüş, ahlaksız”-’ten gelip gelmediği düşünülebilir; bu anlam Ronzevalle’nin verdiği “hilekâr, oyunda aldatan” anlamına yaklaşmaktadır.

پول *pül*. Tavla oyununda, pul, taş; t f پول *pul* (x).

پیش *pīş*. Ceketin kolun altına gelen parçası; t f پیش *pīş* ve *pēş* “ön, önde olan kısım”. Karşılaştır. پاش.

— ت —

تابار *tābār*. Yerli ayakkabıcı ve sarrac satırı, keski; t f تبر *teber* “balta, satır, ay gibi eğri keski”.

تاپة *tāppa*. Bir zirve, dağın tepesi; t tپه *tepe* “tepe, zirve”.

تابانی *tābānī*, ات چ – Genel olarak, açık sarı ipekten nakışlı sarık; t آبانى *abani* “ayni anlam” (J. Deny'nin verdiği bilgi).

تار *tār*, ات چ – Bir dokumanın ipliği; t f تار *tār* “ayni anlam”. Terzi; *tārzi*. Terzi; t درزى veya تریزى (x).

تازگه *tāzgeh*, ات چ – Terzi, ayakkabıcı tezgâhı, zenaatkâr tezgâhı; t تزگاہ *tezgâh* ve دست گاه *deztgâh*, f دست گاه *deztgâh* “dayanılan her şey, alet, araç; iş yeri” ’nden.

تاسته *tāsta* ve تسته *tèsta*. Onluk (arada sırada onikilik) deste, onluk, düzine, deste; t تسته *testā*, f دسته “paket, deste, demet, avuç, dolusu, bir avuç” ’dan.

تافتار *tāftār*, ات چ – Defter; tomar kağıt; t دفتر *defer*, halk arasında *tefter* telâffuz edilir. Klaproth (*Abhandl. über die Sprache und Schrift des Uihguren*, s. 60)’a göre Moğolca *depter* ve Mançu dilinde *deptelin* Keldanî dilindeki *diphera*’dan gelmektedir ve bu son kelime *Schreib tafel*, *Rechnungsbuch* anlamına gelir. f ve a دفتر ve Yunanca Διφθέρα bundan gelmektedir (J. Deny'nin verdiği bilgi).

تال *tāl*, ات چ. Tiyān. Demir tel, kaba iplik; genel olarak ipekten iki uçlu küçük şerit, kordon; تال، تلى، تيل، تل: تيان تىال: تىال، تيل، تلى، تال şekilleri de vardır; t تل *tel* “tel, iplik teli”.

تبرناجى *tbèrnācī*. Meyhaneci, Avrupa tarzında meyhaneci; t جى *ci* ile تبرنة *tbèrna* (İspanyolca *taberna* “meyhane”) den bileşik.

تېسى *tepsi*. Tepsi, tabak; Cezair’de arada sırada تېسى *tepsi* telâffuzu da duyulur. Araplar طبصى *tabşī*, ات چ *tabşī* telâffuz ederler; t تېسى *tepsi*; yeni Yunanca ταβας “pişmiş topraktan çömlek veya kap”. Krş. bundan başka, Ronzevalle, *Les emprnts turks*, bu kelimedede.

تراز *trāz*, ات چ – (Ceviz, fındık, badem, hurma, kuru üzüm, incir, kestane, v.b.) kuru meyvelerden meydana gelen çerez, çerez; t چرز *çerez*.

تربية *terbiya* ve *terbya*. Limonlu ve çarpılmış yumurtalı beyaz salça ile şalgamlı et salçası; bu kelime, arap menşelidir, fakat bura-

daki anlamı ile t تربية *terbiye* “terbiyeli, bir çeşit salça” dandır. Krş. Ronzevalle, *Leş emprunts turcs*, bu kelime.

تزدام *tezdām* (*dā* baskılı), تزدام. Yerli yapısı cüzdan, para cüzdanı, t f جزدان *cüzdan*.

تسبیح *tesbīh*, تسابیح. Tesbih. Bu arapça mastar, galiba bu anlamda yalnız Türkler ve Farslar tarafından kullanılmaktadır.

تسکرة *tsekra*, تساکر. Tezkire, not, bilet; t تذکرة *tezkere*, tazkira'nın Türkçe telaffuzu (aynı anlam).

تکنة *tekna*, gardel, tekne, ağaçtan yapılmış kova. t تکنه *tekne* “tekne, yalak, hamurecu teknesi, gemi teknesi”; bk. تناکه.

تلومة *tellūma*. Oyun topu, top; t طولوم، طولوم، تulum. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 420 (x).

تلوه *telva*, تلاوی. Kahve telvesi; t تلوه *telve*; yeni Yunancadaki τελφές ile karşılaştırınız.

تماگ *tmeg*. Ata binmek için yumuşak çizme; t طوماق *tomak* veya *tumak*, Bianchi'ye göre, “ulemanın giydiği menekşe renginde ayakkabı”, Ş. Sami'ye göre “bir çeşit kalın ve ağır çizme” B. de Meynard'a göre “kalın ve yuvarlak biçimde bir çeşit ayakkabı, bir çeşit ökçeleri tahtadan ayakkabı”.

تمالی *temälli*. Çok sağlam; t تملو *temellū* “temelli, iyi temeli olan, sağlam temellere dayanan” (x).

تنباك *tenbāk*. Tönbeki, nargile tütünü; t f تنباکو *tumbākū*, *tönbeki*; İtalyanca ve İspanyolca *tabaco*'dan.

تناف *tnāf*. Bez çadırın yan eteği; galiba klasik a تنب *tonob* “Çadır ipleri” nden alınmış olan t تنف *tenef*'tendir; W. Marçais'nin *Observ.*, s. 420'de düşüncesi böyledir; bununla birlikte bunun sadece klasik a طناف *ṭanaf* “bir evin çıkıntılı kısmı, saçak, çatı” 'nın yeni a şeklinden ibaret olması ihtimali de vardır.

تناکه *tnāka*. Kahvecilerin su kaynattıkları büyük kap, teneke (Konstantin ilinde); t تنک *tenek* “şişe”; t تنکه *teneke* “tenekeden yapılmış kap ve kap kacak”.

تنك *tenek*. Teneke. t تنكه *teneke*, yeni Yunanca τενεκες

تنكار *tenkār*. Boraks. t f تنكار *tenkār*.

— ج —

جابا *cābā*. Bir kahvede dostlara ikram edilen şeyler; t جابه، جابا *caba*
“caba, bedava, parasız”.

جابا دولی *cābādolī*, ç. — Kenarları süslü ve altın şeritli çuhadan erkek ceket; *Venture de Paradis, Alger au XVIIIe siècle* (Fagnan yayını), s. 38'de *ghalile ghiabadruli* جلابادولی şeklini vermektedir; bu İtalyanca *giubba* “cüppe, ceket” ile t veya a دولی “resmî, devlete mensup, devletle ilgili” ’den bileşik gibi görünmektedir (?).

چارگاه *carğa*. Musikide dördüncü (Cezayir’de ondördüncü) makam; t f چارگاه *çārgāh* (چارگاه *çehārgāh*, yerine) “dördüncü zaman”.

جازوة *cāzva* ve arada sırada جزوة *cezva*. Cezayir eyâletinde aynı kabın küp şeklinde olduğu ve خزنة *hazna* adını taşıdığı yalnız bu şehir müstesna, bu kelime çoğu zaman teneke-den yapılmış, üstüvane şeklinde ve içinde kahve yapmak için suyun sıcak bulundurulduğu (ve يدك *yādāk* ile karıştırılmaması gerekir) büyük bir kap anlamındadır. Bütün Konstantin ilinde, yalnız bir fincanlık kahve yapılan cezve anlamındadır; t جزوه *cezve*, küçük ibrik”.

جرابة *crāba*, özellikle çoğul جرابات *crābāt* şeklinde kullanılır. Özellikle örme çorap, getr; جلابات *clābāt* da denilir. t چوراب *çorap*; f جوراب *cūrāb* klasik a جورب *cavrab* “çorap”. Krş. W. Marçais, *Observ.*, s. 423.

جزمة *cuzma* (arada sırada *cezme*) ç. جزم *czèm*. Ayakkabı, çizme, özellikle Avrupa tarzında olanı; t چيزمه ve چيزمه *çizme*.

چار *chār*. Tavla oyununda dört; t f چهار *çihār*., چهار دو *chār dū* dört iki, چهار پنج *chār penc* dört beş, چهار وسا *ve چهار وسا* (سا، سه، چهار و شاش *chār ū sâ* ve *chār sâ* dört ve üç, چهار و شاش *chār ū şaş* (شاش t f شش yerine) dört ve altı, چهار يك *chār yek* dört ve bir.

جوخه *cūha*. (Cezayir-Yahudi) Şark hahamlarının büyük cübbesi, kaftanı katolik rahiplerin cübbeeleri (Tlemsen) t f جوخه *çuha* “çuha, derviş elbisesi”. Bk. W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*, s. 252.

جى *cî*. San'at ve meslek bildiren kelimelere, bunu yapan şahsı göstermek için eklenen Türkçe ek.

چيم *cim*. Bir çeşit basma, pike (kumaş); t f چين *çin* “büklüm (bir elbisenin pilisi), (derideki, ciltteki) kırışık”.

— چ —

Araplar چ'yi ج'ye çevirirler.

چاپه *çappa*. Çapa, daha çok bahçıvanların kullandığı ağız ince ve geniş bel; t چاپه *çapa*, İtalyan'ca *zappa*'dan; bu da yukarı-Latince *sappa* “kazma” 'dan; τσαπα ve τξαπί ile kıyaslayınız.

چابچاق *çabçāk* ve چبچاق *cabçāk* چباجق. Kulplu, derin, üstüvan biçiminde madenden kap; چمچق ve چامچاق *çamçak* “tahta kap; [Tahtadan ve madenden güçük kap”. *çapçak* Osmanlı türkçesi sözlükleride bulunmamaktadır, fakat varlığı Ronzevalle'ce τσαπτσακ maddesinde چامچاق “tahtadan ve madenden kap, çanak” ile teyit edilmiştir. Krş. Bulgarca *çapçak* “çanak, kova”. Bu kelime başka Türkçe lehçelerde (Altay, Kırım, Kazan'da) bulunmaktadır; Bk. Radloff, *Essai de dictionn. des dialectes turcs*, III, 1927, *çapçak* “kova, fıçı” kelimesi. Osmanlıca چامچاق *çamçak* yanında t f چمچه *çemçe* “kaşık”, kaydedilebilir, Bk. Houtum-Schindler'in sözlüğü (J.Deny'nin verdiği bilgi)].

چاچارونه *çāçārona*. Çaçaron, şarlatan, geveze; t چچارون *çaçaron* (aynı anlam); İtalyanca *cicerone*'dan.

چاراك *çārāk*, topluluk adı, birlik adı ä – Fırında pişirilen, un, tereyağı badem ve şekerden yapılan bir çeşit hamur işi, çörek, t چورك *çörek*.

چاق چملاق *çāk çemlāk*. Hiç bir şeyi olmayan; t چيچيلاق *çirciplak* (?).

چاقماقچى *çāhmaqçī* ve چاقمەقچى *çāhmeqçī*. Tüfenk ve tabanca çakmağı yapan silahçı; arada sırada: kilitci; t چاقاق ve چاقق *çakmak* ile *ci*'den bileşik.

چالچ *çālèç*. Gayret göstermek, ağır işler yapmak, gücünün üstünde iş yapmak v.b.; t چالشمق *çalışmak*, emir چالش *çalış*; krş. f چالش *çalış* “savaş” (bu Farsça kelime bu anlamı ile de Türkçedir. Ç).

چانگال *çāngāl* ve چانگال *çengāl*. Çengāl. Çengel; t f چانگل *çengel*; f چانگال *çengāl* “pençe, çengel”. چانگال *Çengele*, çiviye asmak, v.b.

چوبوق *çbūk*. چوبوق – Çubuk, tütün çubuğu, tüfenk çubuğu; t چوبوق ve چوبوق *çubuk*, *çubuk* “aynı anlam”; krş. f چوبك *çubek* “küçük sopa, değnek”.

چبون *çebbün*, چبان *ç*. Sivri kazma; t چبو *çapu* “uç, demirli kargı” kelimesinden değil, fakat İtalyanca *zappone* “iki dişli tarla beli” ’den türemiş gibi görünmektedir.

چبیل *çbil*. Trampet, dümbelek çubuğu; t چوپین *çopin* “sopa, kamış” Bk. شبیل.

چترة *çètra*. Kuyumcuların bir nesneyi yuvarlatmak için kullandıkları ağaçtan üstüvane; t چتله *çetle* “ekmekçi çetelesi”.

چخمیر *çèhmīr*, چخمیره *çèhmīra*, daha çok çoğul چخمیر *çhāmèr* şeklinde kullanılır. Rezalet, utanılacak işler; f چمخ *çih* “çapak” ile میر *“âdet, örf”* ’den bileşik gibi görünmektedir.

چراق *çrāk*. چراق – Çırak, yardımcı, arkadaş, mağaza memuru; t چراق *çırak*, t f چراغ *çirāğ* “çırak”.

چربى *çèrbī*. Çelik kalem, çapla kalemi (oymacılık için kalem); t چرپی *çırpı* “duvarcı, yapıcı ipi, çırpı”; t چرپى چرپى *çırpı çırpmak* “boynunu kesmek”; f چربى *çerbeye* “kaba eğe, törpü” (?)

چرچ *çerreç*. Uydurmak, yalan söylemek. چرچر *çerçer* “aynı anlam”; karşılaştır t چرچر *çırçır* “çırçır öten, konuşan kimse”.

چقچیر *çekçir*, چقچیره *çekçira*, چقچیر *ç*. Çorap, kısa konçlu çorap; t چقچیر ve چاقشیر *çakşır* “dize kadar gelen kırmızı çorap”. Bk. Bel ve Ricard, *Le travail de laine*, s. 236, قشر kelimesinde.

چكچك çekçek. *Futuare* veya daha çok *multum coitare*, چكچاك çekçäk, dişil
 ا - *multum futuens*, galiba a زربزب gibi, t چك ve چوك
penis'den gelmektedir.

چلبی çalabî. Çelebi, zarif, sevimli, nazik, latif, terbiyeli; t چابى çelebi “aynı
 anlam” (x).

چلقچی çellekçi. Eskici, eski eşyaları satan; t چى (جى yerine) ile a (?) چلىق
 “eski bez parçası”’ndan bileşik; [Kırş. t چرچىچى çerçici
 ve چاچىچى çelçici “ufak tefek, iğne, iplik v.b. satan,
 çerçi”, چرچى “küçük ticaret eşyası” ve جى den bileşik
 J.Deny'nin verdiği bilgi].

چلنگه çlenga. Ahmak, deli, çılgın; t چلغىن çulgın “deli, çılgın” (x).

چامچره çamçera, ç. چماچر çmācer. Bk. شمشير; kırş. Bel ve Ricard, *Le travail de la
 laine*, s. 293.

چنبر çenbîr, ç. چنابر. Gelinin yemek yemeğe götürüldüğü odada ve kocasını
 beklediği zifaf odasında yüzünü örten kırmızı peçe;
 t f چنبر çenber “kadınların yüzlerini örtmek için kullandıkları
 peçe veya alınlarına bağladıkları tülbent, çenber”.

چنچرى çençrî. Türkler zamanında beyliğin sürülerinin sürücüsü; uşak,
 hizmetçi; t ? (x).

چنك çenk, ç. چنوك. Şarkılar dergisi; t f چونك cünk, cönk “aynı anlam”.

چوچان çučān, dişil ا - چ. چواچن Küçük zenci, arap. Bk. W. Marçais, *Observ.*,
 s. 443, سوشان kelimesinde.

چوچو çučū. Çocuk dilinde, kuş; ses benzetmesi, yahut t چوچه çuče (çuça)
 “civciv”, f چوچو çučū “serçe”.

چوقال çūkāl, ا - ات. Büyük davulları çalmak için kullanılan çomak, sopa;
 t f چوكان çevkân (halk Türkçesinde چوگن çöğen) “davul
 tokmağı”.

چوقالة çūkāla, چقالة çukhāla. Su soğutmak için kullanılan kap, küp (Bone,
 Konstantin); t چوقال çukal “testi, çanak”.

چوك çük. Ünlem: *penis*; t چوك çük “aynı anlam”.

چيوچيو çivçiv, Küçük kuşların civıltısı; ses benzetmesi yahut t چيو چيو “kü-
 çük kuşların civıltısı”.

— ح —

باش *hazerbāš*. Hemen, derhal, süratle; a حاضر *hāzır* “hazır olan” ile t باش *baš*’dan bileşik.

هانپا *hāmpā*. Kötü kimseler takımı; kötü kimseler; t هانپا *hampa*, f همپا *hampā* “daha çok kötülük arkadaşları”.

حلاجی *hlātci*, حلاجی *hlāççi* ve حلاطی *hlātci*. Meşin deri üzerine nakış işleyen; حلاجی *hlāt* ile حلاط *hlāt*’dan bileşik. Aşağıdaki kelimeye bakınız.

حلاط *hlāt*. Kılıç, omuz kayışı, tabanca kemeri; t حالات *halat* “ip, halat”, yahut daha ziyade حالتا *halta* “köpek tasması”.

حلواجی *halvāci*. Tatlıcı, şekerleme, şeker v.b. yapan veya satan; t حلاجی *halvā* ile حلوا *halvā* “tath” ’dan bileşik.

حلیاجی *halyāci*. Tenekeci; t حلاجی *halya* ile حلیا *halya* “teneke” ’den bileşik.

حمامی *hammāci*. Hamamcı, hamam sahibi; t حمامی *hamamci* t حلاجی *hamam* ile حمام *hammām*’dan bileşik.

حوالی *havli*, حوالی. Havlu; t حوالی *havlu* ve خاولو *havlu* “havlu, peşkir”, ihtimal t حوالی *havli*’dan; bu da حوالی *hav* ile حوالی *hav* “bir kumaşın yünü, taze tüy, hav” dan bileşik.

— خ —

خاхам *hāhām* ve خخام *hehām*. Haham, büyük haham, Yahudi rahibi; t خخام *haham*; Yeni Yunanca χαχαμης, İbrani dilinde *hāhām* “hakîm, bilge”.

خازوق *hāzūk* ç خوازق. Kazık; t خازوق *kazık* ve خازوق *kazuk* Şimdi yalnız çoğulu şu deyimde kullanılıyor: ياكل الخوازق “kazıkları (bile) yesin”! Bundan dolayı خورق fiili “kazık çakmak, kazıklamak” anlamından değil, fakat “pek çok, mubalagalı derecede yemek” anlamında kullanılır. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 429. Bununla beraber bk. خارق “mızrak demiri”. Krş. خازوق.

خاقان *hākān*. Hakan, imparator; t خاقان *hakan*.

خام *hām*. Ham, olgunlaşmamış, çiğ, işlenmemiş; t غبرخام *ambar hām*

“ham anber”, f t خام *hām* “aynı anlam”. Bk. W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*, s. 285.

خان *hān*. Han, imparator, t خان *han*.

خبرجی *habarcī*. Munafık, karıştırıcı, gammaz, casus; t جی eki ile a خبر *habar* “haber” ’den bileşik.

خرده *horda*. Eski eşya, demir eskileri, hurda; t f خرده *hurde* “küçük nesnelere, hurda”.

خرداجی *hordācī*. Eski eşya, eski kap-kacak satan; kelime bundan önceki kelime ile جی *ci* ekinden bileşiktir.

خزناجی *hèznācī*. Hazineci; t خزنهجی *hazneci*, جی *ci* eki ile a خزنه “hazine, kasa” ’dan bileşik.

خزنادار *hèznādār*. Hazinedar, hazineci; t f خزندهدار *haznedar*, a خزنه ile f دار “sahip, koruyan, elinde bulunduran” ekinden bileşik.

خشاف *hşāf*. Çok fazla suda kaynatılmış kuru üzüm (ve bazen kuru hünnap) olup, yemeklerden sonra çerez, gibi içilir; arada sırada buna şeker de eklenir; t خوشاف *hoşaf*, f خوشاب *hoşāb*’dan olup, خوش *hoş* “hoş, lâtif, tatlı” ile آب *āb* “su”dan bileşik.

خطایلا *hatāyla*. Yanlışlıkla, hata ile, istemeden, kötü niyet olmaksızın; a خطا *hṭā* ve hatā “yanlış” ile t ايله *ile* kelimesinden bileşik. Bk. J. Deny, *Grammaire*, § 875-880.

خنجار *hèncār*, چ خناجر *hnācer*. Kama, hançer; klasik a, f, t خنجر *hancar*, bu da Farsca خون *hūn* “kan” ile کار *kār* “iş”ten bileşik olamlıdır.

خوجا *hoca*, hūca, چ ات - ve خوجا ve خوجاوات ve خواجی. Hoca, kâtip, yazıcı; f t خواجه *hāca* ve *hoca* “aynı anlam”.

خیش *hīş*. Hey, hiş, yeter! kâfi! kes artık! karşılaştı t هیش *hīş* “aynı anlam”.

خیشة *hīşa*. Anbalaj bezi, ufak çuval, kese; klasik a, t f.

خیش *hīş*, “yünden kaba bez, çarşaf”.

— د —

داباشیر *dābāşir* ve arada sırada *dabaşir*. Tebeşir. t تبشیر veya تاباشیر *tebeşir*, طباشیر *tabaşir*.

داده *dādda*. Özellikle habeş çocuk dadısı; zenci kadın; t دادی *dadi* ve دادا *dada* “dadi, süt annesi”; bununla beraber داده İspanya’da kullanılmıştır. Bk. *Vocabulista*, داده “nutrix” kelimesinde ve *Dozy Supple.*, aynı kelime.

داقم *dāqem*, دواقم. Mecliste bulunanların hepsine ısmarlanan kahve, kahve takımı, tabak takımı, kadeh takımı v.b.; من داقی “benim yaşımda”; t طاقم ve طاقیم *taqım* “ancak bir arada kullanılan bir miktar kap kakak v.b. takım”.

دای *dāmi*. Hindistan ve Suriye’den ithal edilen pamuktan ve arada sırada bezden ceket; t دمی ve دمی *dimi* “alacaya benzeyen, fakat pamuktan olan yollu kumaş.” Ronzevalle (الاجا kelimesinde) دمی’nin Suriye’de bir çeşit yollu basma, alaca demek olduğu söyler.

دای veya daha çok dèy. Cezayir vali veya hükümdarı, dey; t دای *dayı* “dayı, daha çok gemi kaptanlarına verilen ünvan”. Bk. Deny, *Grammaire*, s. 796.

دایش *dāyēş*. Değiştirmek, mübadele etmek, trampa etmek; t دکش *deyiş-* “mübadele, değiştirme”.

دبوس *debbūs*, دبوز *debbūz*. Topuz, sopa; t طوپوز *topuz*. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 430 ve *Textes arabes de Tanger*, s. 291.

دراز *drāz*. Dokumacı iş yeri; bu kelime t درزی *derzī* “terzi” den türemiş gibi görünmektedir fakat bu درزی *derzī* kelimesi “dürzü” anlamına da geldiği ve ancak bir küfür deyimi olarak kullanıldığı için, sözlükten çıkarılmıştır. Bk. W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*, s. 296; Bel ve Ricard, *Le travail de la laine*, s. 300.

دربوز *derbūz*, درابز. Balkon, parmaklık, merdiven tirabzonu; t f درابزون *derabzun* ve دربزن veya دربزين *darbazin*; در *der* “kapu” ile بزین *bezīn* “yatak tahtası, tahta” dan bileşik; Grekçe τραπεξίον “parmaklık, demir parmaklık” ile mukayese ediniz. Bk. W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*, ضربوز kelimesinde, s. 364.

دربوکه *derbūka*. Sedye; darbuka: bir ucu kabarık, pişirilmiş çamurdan yapılmış bir çeşit dümbelek, geniş tarafı deri ile kaplıdır, öteki tarafı açıktır. Bk. *Encyclopédie de l’Islâm*, I, 946.

دردار *dèrdâr*. Dişbudak ağacı; Kara ağaç; t f دردار *derdâr* “kara ağaç”; bununla birlikte *Vocabulista* دردارة “*fraxinus*” şeklini vermektedir.

درویش *dèrvîş*, دراوشة Derviş; sade kimse. Bk. *Encyclopedie de l'İslâm*, I, 975.

دریاس *deryās* Thapsin (bir bitki); t دریاس *deryās*. Bk. Barbier de Meynard, *Suppl.*'da ادرياس değişik şeklini kaydetmekte ve bunun berberî asıllı olduğunu sanmaktadır.

دزدان *dezdân*. دزدان'ın başka bir şekli. Bu kelimeye bakınız (x),

دغری *doğrî*. Doğru, düzgün, doğrudan doğruya; t دوغرو *doğru*, دوغری *doğrı* (طوغری, *toğrı*, *toğru*.) Bk. W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*, s. 298.

دقماق *dukmâk*, دقماق Tokmak; tüfek kundağı, yatağı; sopanın iri başı; t طوقق ve طوقاق *tokmak*.

دولامة *dülâma* (Beaussier: ضلامة), donanma; t دونانما ve دننما *donanma* (x).

دمان *dmèn*. Dümen, dümen sırtığı; t دومن *dümen*. Krş. Brunot, *Notes lexicologiques*, s. 43.

دموز *damüz*. Kaba, köylü, inceliksiz (Medea ile Berruagia arasında Beni Bin Ya'gub kabilesi mensupları tarafından kullanıldığı duyulmuştur); t طوکر *tonuz* ve طوموز *domuz* “domuz”.

دمیر *damîr*. Yerli ayakkabıcıların meşin yassıltmak ve düzeltmek için kullandıkları demir veya bakırdan alet, muşta; t دمر *demir*.

دنوش *dénüş*. Eski Cezayir beylerinin bizzat ve şahsen Cezayir şehrine getirdikleri vergi; دنش vergisini ödemek için Cezayir şehrine gitmek; t دنش ve دنوش *dönüş* “beyin Cezayir şehrine dönüşü”.

دو *dū*. Tavla oyununda, iki; t f دو *dū* “aynı anlam”.

دوبارة *dū bāra*. Tavla oyununda dubara, iki iki; oyuncular daima دوبارة *dāvāra* telaffuz ederler; t f دوباره *dūbāre* “aynı anlam”. *dū bāş*, dübeş, iki beş f دو *dū* “iki” ile t يش *beş*'ten bileşiktir. دوپنج *dū penc* iki ve beş (f دو *dū* ile *penc*'den bileşiktir). دو چهار *dū cihār* “iki ve dört”.

(f دو *dū* ile چهار *çihār* “dört” ten bileşik). دورجی *durcī* dört cihār, iki dört (t درت *dört* ile جی *cī*’den bileşik). دوسه *dūssa*, düsse (f دو *du* ile سه *se* “üç”ten bileşik). دوشاش *dū šāš*, düşeş (f دو *du* ile شش *şeş* “altı” dan bileşik). دویک *dūyek* iki ve bir, bir iki.

دوزان *dūzān*, ç. دوازن. Alet, araç, kap kacak, bir makinenin parçaları, bir zenaatı yapmak için gereken gereçler, malzeme; t دوزن *dūzen* “düzen, tertip, uygunluk, nizam intizam v.b.”.

دوش *dūş*. Döş, koyunun göğüs kısmının eti; t f دوش *dūş* sırt, دوش *dūş*, döş “döş, kaburga, omuzüstü”.

دوگارم *dūgārem*. Bk. گودارم.

دوله *dolma*. Kıyılmış et ile pirinç dolması; dolma içi; t دوله ve طوله *dolma* “aynı anlam”.

دیل *dīl*. Arap musıkisinin (Cezayir’de ilk) makamı; t f دیل (?).

دیدان *dīdān*. Güç, kuvvet, sıhhat hali, gençlik saadeti; klasik a, f دیدن *dīden*. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 433 ve aynı yazar, *Textes arabes de Tanger*, s. 3041; *Vocabulista*, s. 101 ve 314: دیدن “consuetudo”.

— ر —

رب *robb*. Pelte; kıvamına gelinceye kadar bal ile pişirilen üzüm, incir veya frenk inciri suyu; t رب *rubb*, f *rub* “aynı anlam”.

رجینه *rcīna*. Reçine; *Vocabulista* رجینه ve İtalyanca *resina*, İspanyolca *resina*; t رجینه *reçine*, Yunanca ρητίνη

رخ *rohḥ*. Satranç oyununda kale; t رخ *ruh*, f *rohḥ*.

رشته *rešta*. Erişte, buharda pişirilir ve kuskus yerine yenilir; f رشته *reşte*, t رشته *rişte* ve ارشته *erişte* “ip, iplik, dizi”.

رصد *raşd*. Arap musıkisinin birinci (Cezayir’de dokuzuncu) makamı; t f راست *rāst*.

رکة *rokka*, ç. رکک - ات. Öreke; Dozy Almanco, İspanyolca *rueca*, Portekizce *roca*, İtalyanca *rocca*’yı zikreder; bunlara *Vocabulista*, s. 108 ve 300’ü eklemek gerekir; t اورکه *öreke*, Yeni-Yunanca ρόχα ve (J. Deny’ye göre) Bulgarca (πυρχα) *hurka*. Bak. Bel ve Ricard, *Le travail de laine*, s. 309.

رمك *remmek*. Geviş getirmek, devamlı olarak yemek; krş. t يدرمك *yedirmek*.

رنگيلة *rengıla*. Nargile; t f نارکيلة, f نارگیل *nārgil* “hindistan cevizi”nden.

روزلآمة *rūzlāma* ve روزنامه *rūznāma*. Takvim, almanak; t f روزنامه *rūz-name*.
f نامه *nāme* “kitap, yazı” ile روز *rūz* “gün” den bileşik.

روزنه *rūzña*. Taraçada, damda açılan delik; *Vocabulista*, s. 109 ve 386 روزنه
“fenestra”; t f روزن *ravzen* ve روزنه *ravzene* “pencere”.

— ز —

زاج *zāc*. Zac; demir sulfat; t f زاج *zāc*; *Vocabulista* زاج “atramentum”,
çünkü demir sulfat mürekkebin terkibine girer.

زارقون *zārķūn* ve arada sırada زرقون *zerķūn*. Sülegen; t f زرگون *zergūn*
“altun renginde”.

بازاف *bezzāf*. Çok, çok sayıda, çok miktarda; t f بگراف *beguzāf*
yahut بگرافه *begizāfe*’den türemiş gibi görünmektedir;
bu da f به *be* “ile, birlikte” eki ile گراف *gezāf*, *gūzaf*
“sayı, miktar, çok sayıda” dan bileşiktir. Bk. W. Marçais,
Observ., s. 436.

زاموق *zāmūk*, زوامق *zōamq*. Ateşli silahların kuyruğu; t f زانو *zānū* “diz” ? (x).
(J.Deny, merak uyandıran tesadüf olarak, *Rusca zamok*
“kilit, kapamağa yarayan her şey, tüfek çakmağı” keli-
mesine işaret etmiştir).

زبآبة *zabzāba* (damaktan ز ile). Çocukların musikisi, çığırma denilen
bir çeşit düdük; klasik اظطاب *‘atpāb*’dan باظطابه “bağırıp
çağırma” nın t veya f telaffuzu.

زبط *zebat* (vurgulu). Sıkmak, sıkıştırmak, v.b. ا ضبط *‘atp*’ın t telaffuzu.

زبنطوط *zbenṭōt*. Bekâr; t ازبانديت *izbandit* ve ازبانديد *izbandid* “iri ve pehlivan
yapılı kimse”; bu da galiba İtalyanca *sbanditto* “sürül-
müş, nefyedilmiş, sürgün edilmiş” den gelmektedir.
Krş. Dozy, *Suppl.*, I, 580; W. Marçais, *Observ.*, s. 436,
Klasik Arapçada ضبطی “iri yapılı, şiddetli” kelimesi de
düşünülebilir.

زرب *bézzèrb* ve بالزربة *bézzèrba*. Çabucak, süratle, birdenbire, ansızın;
t زرب *zırp* “birdenbire, ansızın” ile yaklaştırılabilir
Krş. Barbier de Meynard, *Suppl.* زرب kelimesinde.

زردة *zerda*, ç زرد *zred*, زرادی *zrādī*. Yemek, şölen, ziyafet, sevilen yemek; t f زرده *zerde* “soğuk içilen safranlı prinç çorbası”; زرده پلاوی *zerde pilavi* “safranlı pirinç pilavı”. Bk. W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*, s. 318.

زرزبان *zerzbān* ve زرزبانة *zarzbāna*. Küçük gemi topu, küçük top; t f ضربن *zarbuzen* (darb-zen) “kuşatma topu”; a ضرب “vurmak, top atmak” ve f زن *zen* “vuran, ateşleyen” den (?).

زرف *zarf* (vurgulu). Kahve fincanı zarfı; a ظرف “kap, zarf”ın t telaffuzu.

زورنا *zorna* ve زورنا *zūrna*. Zurna, bir çeşit klârnet; t زورنا ve زورنا *zurna*, f زورنا *zornā*, سُرْنَا *surnā* ve سورنا *sūrna*, (Devic'e göre) Malay dilinde سرونى *saruni* “flüt”ten. Bk. Dozy, *Suppl.* صرناى kelimesinde ve Ronzevalle, *Les emprunts turcs*, زورنا kelimesinde.

زورناجى *zurnācī*. Zurna çalan, zurnacı; t زورنا *zurna* ile جى *ci* ekinden bileşik.

زلابية *zlābiya*. İnce borular şekilde olup, sıcak iken bala batırılan bir çeşit börek; t زليبا *zulbiya* ve زليبه *zulbiye*, زلوبيه *zelubiye*; f زليبا *zelibaya*; krs. al-Cavālikī, *alal-Mu'arrab*, s. 78; E. Scheer, *al-Alfāz*, s. 79.

زنبراك *zenbrək*. Özellikle saat zenbereği; t زنبرك *zenberek*, f زنبورك *zanbürek* “aynı anlam”.

زنبور *zenbūr*, *Rima*, *vulva*, *pudendum mulieris*; krs. t زنباره *zempare* (halk dilinde: *zampara*), f *zempāre* “fahişe kadınlar ile düşüp kalkan”, زن *zen* “kadın” ile پاره “parça?” kelimesinden bileşiktir.

زنجار *zencār*. Bakırın üzerinde bulunan yeşil pas, bakır sülfat; daha klasik Arapçada vardır, f زنگار *zangār*.

زنجفور *zencfūr*. Zencefere; daha klasik Arapçada mevcuttur; f شنگرف *şingerf* “aynı anlam ve sülegen”.

زنجير *zencir*. Özellikle. eski asma saatlerin içindeki zincir, saat zenbereği; f t زنجير *zencir*, *zincir*.

زندانة *zendāna*, ç زندان. Hıristiyanların şarap sattıkları meyhane; t f زندان *zendān* “hapishane, zindan” (x).

زندانى *zendānī*. Meyhane şarkısı; t f زندانى *zīndānī* “hapsedilmiş, mahbus”. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 437 (x).

زنگیل *zengil*. Zengin; t زنگین *zengin* (x).

زوالی *zavāllī* زوالی *zāvālī* (bastırarak). Zavallı, fakir, sefiil, bedbaht; t زوالی ve زوالو *zavallū* “aynı anlam”; a زوال *zavāl* “bedbahtlık, talihsizlik” ile t لی veya لو *li* ekinden bileşiktir. Bk. Ronzevalle, *Les emprunts turcs*, bu kelime.

زیدان *zīdān*. Bir arap musikisi makamı.

زیزة *zīza*, زوازیز *zawāzīz*. Meme. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 437, kaynaklar şunları eklemeli *J. As.*, IX, 10. seri, s. 48; Isa'e, 66, 11 *zīz* ve Âsûrî dilinde *zī-zi*.

— س —

سا *sā*. Tavla oyununda, üç; f سه *se*; سادو *sādū* üç iki; سا و چهار *sā u chār* dört üç; سا و پنج *sā u penc* üç ve beş; سا و شاش *sā u şāş* üç ve altı; سايك *sā yek* üç bir, seyek.

سایة *sāppa*. Kapalı, dik dörtgen biçiminde bir çeşit hasır sepet olup, Cezayir hanımları hamama giderken çamaşırlarını bunların içine korlar; t f سپد ve سپت *sepet*.

ساعتجی *sā'atcī* ve سعاجی *sa'acī*. Saatçı; t ساعتجی *saatçı*, t جی eki ile a ساعة *sā'a* “saat, asma saat” ’dan bileşik.

ساع *sāğ* يسوغ *isūğ*. Birinin ölümü sebebi ile acı ve ızdırap sesleri çıkarmak (fail: kadın); Krş. t صاغو *sagu* veya صاغی *sagı* “bir ölüye, meziyet ve kabiliyetlerini sayarak, ağalama”; صاغیجی *sagıcı* “bir ölüye ağlamak için para ile tutulmuş kimse, ölü ağlayıcısı”.

ساقاط *sākāt* ve صاقات *şākāt*. Sakat, harp ma'lulu, kötürüm; a ساقاط'ın t telaffuzu; krş. Ronzevalle, *Les emprunts turcs*, سقط kelimesinde.

سالامورة *sālāmūra*. Salamura; t سلاموره و سالاموره ve سالامورة *salamura*; İtalyanca *salamura*.

سانجاق *sāncāk*, سانجاق *sancāk* ve س'in ص'a değişmesi ile. Sancak, bayrak; t سانجاق ve سانجق, سانجاق *sancak*, fakat سانجقمق *sancmak* “sancak dikmek, çekmek”.

سانجقادار *sāncakdār*, سانجقادار *sancāk dār*. Sancak, bayrak taşıyan, sancaktar; t سانجقادار *sancaktar*, t سانجاق *sancak* ile f دار *dār* “tutan, koruyan” dan bileşiktir.

سایمه *sāyma*. Eskiden Türk milis askerlerine hizmetlerini tamamlayınca kadar değişmeyen bir meblağ ile maaşlarını arttırmak sureti ile verilen mükâfat, ikramiye; t صایما ve صیمه *sayma* “50 akçe'nin yani *para*'nın üçde biri değerinde bir para”; صایمق *saymak* fiilinden türetilmiştir; [J. Deny' nin verdiği bilgi]. (x).

سپاولو *spāūlo*, سباولو *sbāūlo* ve س'in ص'a değişmesi ile. Kaba kendir ipi, küçük sicim; t اسپاولی *ispavli*, Yeni Yunanca σπαγγος ve σπαγγος; İtalyanca *sapago*.

سبسی *sebsī*, سبسی *sbāsā*. Uzun pipo, çubuk. t سپسی ve سپسی *sipsi* “bahriyelilerin ıslığı” (?).

سپیداج *sbīdāc*. Üstübeç rengi; f سپیداج *sepīdāc* “aynı anlam”.

سپیریتو *spīrtū* ve ب'nin پ'ye değişmesi ile. İspirto; t اسپرتو *ispirito*, İtalyanca *spiritu* (Latince *spiritus*)'dan, İspanyolca *espirta*'dan değil.

سپیة *sipyā*. Kuru, kurutulmuş (balık); t سپیه ve سپیا *sipyā*, سویه *subya*, İtalyanca *seppia*, Latince *sepia*, Yunanca σηπία

ستارسة *stārsa*, tekrar edilir. İster... ister يجب استارسته مايجب شی *Estārsa ihōbb stārsa mā ihōbbeş*, “ister istesin, ister istemesin”; t استرسه *isterse*, استر *ister* ve استرسك *istersen*. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 438; Deny *Grammaire*, § 979.

سحلب *sōhlōb*. Salep; t سحلب *sahleb*, a الشعلاب [خصی]. [hoşa s] *sa'lab* “= Tilki husyesi, salep denilen bitki'den türemiştir.

سرایة *srāya* ve صرایة *şrāya*. Saray, konak, t f سرای *seray*, *saray*.

سطنپیة *stronpiya*. Çoğu zaman üzerine oturlan meşinden veya kadifeden yuvarlak yastık, minder; galiba t aracılığı ile İtalyanca *strapuntino*'dan türemektedir; bu şekil Ferrari tarafından “strapontin, courte-pointe” şeklinde verilmiştir. Beausnier سطرپیة, سطارم'i anar ki, bunları ben bilmiyorum.

سطلاج *setlāc*. Sütlaç, şekerli sütlü pirinç; t سوتلاج *sütlaç*, سوتلی veya سودلی *sütlü* “sütten yapılmış” ile آش “aş, yemek” ten bileşik.

سقالة *sqāla*. Bir geminin indirme veya bindirme köprüsü görevini yapan merdiven ve iskele; t اسکله *iskele* İtalyanca *scala*, İspanyolca *escala*, Latince *scalae*.

سقالجی *sakālcī*. İskeleci, gemi boşaltıcısı; bundan önceki سقالة ile t جى ekinden bileşik. Bk. Brunot, *Notes lexicologiques*, s. 78.

سكارجى *sukārcī*. Çok sarhoş, ayyaş. Türkler tarafından *sekir* telaffuz edilen a سكر "sarhoşluk" ile t جى ekinden bileşik.

سكاملة *skāmla* ve سكانيلة *skènple*. Çoğu zaman sedef kaplı tek ayaklı masa; t اسكمله *iskemle* "iskemle, tabure"; Yeni Yunanca σπητια

سكما *səkma*- سكة فيه *səkma fih*. Gitsin, yani çanı cehennem! *Eas futuur*: *tibi est coitus*; t سكمك *sikmek*, (x).

سنا سكتيم *snā siktim*. Asıl anlamını kaybetmiş olan bir küfür; t اناسنى *anasını* سكتيم veya سكديم *anasını siktim*, "tuam matrem futuo". Bk. W. Marçais, *Observ.*, سكة kelimesinde, s. 441.

سنگال *süngāl* Sünger, t سونگر *sünger*. سنى *enī*, ç سينية *ainiya* ve اسنية *asènya* küçültme şekli سنوية *sniva*. Bir üçayak üzerine konulan ve yemek masası işini gören bakır veya tunçtan büyük sini; t سینی *sini*. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 442, bu kelime ve *Textes arabes de Tanger*, s. 340.

— ش —

شامة *şātma*. Bk. صاچمة.

شاح *şāh*. Şah, İran şahı; t f شاه *şah*.

شادى *şādī*, ç شوادى. Maymun; t شادى *şadı*; Biancki bu kelimedede gösterir. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 446, bu kelime.

شاربات *şārbèt* ve شربات *şèrbèt*. Şerbet, şekerli su, limonata, serinletici içki; t شربت *şerbet*, a شربة "bol, mebzul içki" den.

شارباتجى *şārbātci*. Şerbet yapan veya satan; t شربت ، شاربات ile جى ekinden bileşik.

شاش *şāş*. Tavla oyununda, altı. t f شش باش *şēş bāş*. Şeş beş (f شش *şāş* ile t بش *beş*) دو شاش *şāş dū* şeşidü, altı iki; (f شش *şāş* ile دو *dü*). شاش چهار *şāş cihār*, şeş cihar, altı dört (f شش *şāş* ile چهار *cihār*). شاش و سا *şāş ū sā* altı ve üç (f ششى *ve se*). شاش يك *şāş yek* veya يك *yāk* altı bir (f شش *ile yek bir*).

شاطروان *şatarvān* ve شطروان *şatarvān*. Zikzaklı oyma, zikzak; t f شادروان *şadirvān* "mimarî süs". Bk. Bel ve Ricard, *Le travail de laine*, s. 316, شاطروال *şatarvāl* da denilir.

شاكيش *şākiş*. Tornavida; t چكچ ve چكچ *çekiç*, *çekic* “demir kısmının bir tarafı eğri ve yarık olup, kerpeten işini gören çekiç”. Bk. W. Marçais, *Observ.*, bu kelime, s. 445 (x). t kelime de f چکش *çakoş* “çekiç”ten türemiş gibi görünmektedir. [f kelime t'den türemiştir.]

شال *şāl*, ç شيلان. Şal. t شال *şal*.

شالبي *şālbī*. Tebeşir tozuna batırılmış iplik olup, bunu terziler kumaşlarını işaretlemek için kullanırlar. t چرپی *çırpı* “çizgiler çizmek için boyaya batırılan ip”.

شاه *şāh*. Şah, İran şahı; t f شاه *şah*.

شاوش *şāvèş*, ç شواش. Çavuş, kapıcı; t چاوش *çavuş*.

شاياق *şāyāk*. Kışlık elbiseler yapılan kaba bir kumaş, şayak; bu kumaştan yapılan giysi; t شاياق , شياق ve شايق *şayak*. Bk. Bel ve Ricard, *Le travail de la laine*, s. 319; Barbier de Meynard, *suppl.*, bu kelime: “hafif dokumadan bir kumaş, bir çeşit sof, şayak”.

شاياقچى *şāyāqçī*. Şayak yapan; t شاياق ile جى ekinden bileşik.

شيبيل *şbil*. Küçük davul çomağı, sopası; t f چوبين *çobin*. Bk. چيبيل.

شرابه *şarrāba*, ç شرارب. Püskül, fes püskülü, pompon; Ş. Sami'ye göre شرابه *şerabe* Türkçe'de mevcuttur.

شراشف *şrāşef*. Oya, dantele; تشرشيف *tşarşif* perdenin aynı kumaştan yapılan kenarları; t چارشف *çarşaf*, چارشب *çārşeb*. f چادرشب *çāderşeb* “yatak örtüsü; Türk kadınlarının örtündükleri büyük örtü, çarşaf”ın bozulmuş şekli.

شرشر *şèrşèr*. (Şelale) ses çıkarmak, (ırmak) çağlamak; ses benzemesi veya t چرچر *çırçır* “devamlı bir ses çıkaran her şey”.

شریط *şriṭ* ve şāriṭ. Şerit; a شريط “bodur hurmadan yapılmış ip” kelimesi bulunmasına rağmen, krş. t شريت ve شريد *şirid* “şerit, sarık”. Bk. Barbier de Meynard ve Bianchi; bir de W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*, s. 343, شرط kelimesinde.

شليماني *şlīmānī*. Arsenik; ak ve tatlı sülümen; t سلمن *sülümen*. Beaussier شليماني *slīmānī* şeklini verirse de, ben bu şekli duymadım.

شمامجى *şammāmcī*. Enfiye yapan veya satan; a شمام “koklayan” (?) ile t جى ekinden bileşik.

شمشير *şemşir*. Şimşir, şimşir ağacı, şimşirden yapılmış nesne; sarı bakırdan veya şimşirden bir çeşit bıçak veya kağıt keseceği ki, dokumalarda argaçları sıkıştırmak için kullanılır, iğ; t *شمشير* *şimşir* “kılıç”, f *شمشير* *çimşir* “şimşirden”. Bk. Bel ve Ricard, *Le travail de la alaine*, s. 293.

شهرلى *şehirlî*. Şehirli, şehir çocuğu, iyi yetiştirilip terbiye edilmiş; t شهرلى *şehirli*; f شهر *şehr* ile menşe gösteren لى *li* ekinden bileşiktir (x).

شوربة *şurba* ve شربة *şurba*, شرابى *şurba*. Çorba, sebze çorbası; t شوربا *şorba*, چوربا *çorba* ve چوربه *çorba*. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 446, شربة *kelimesi*.

شوشة *şuşa*. Sorguç; alna düşen saçlar; t f خرما شوشة *şuşe-i hurma* “hurma salkımları”ndan türemiş gibi görünmektedir. Saçların bu hurma salkımlarına benzetilmesinde doğulular için olağanüstü birşey yoktur. İmru’ul-Kays, *Mu’allağa*’sında (33. beyit) şöyle der: “koyu siyah olan uzun saçları letafetle omuzlarına düşer ve sıklıkta, sık *salkımlar ile yüklü bir hurma dalına benzer*”.

شوقال *şūkāl*. Bk. چوقال.

شيرة *şira*. Tütün ile *kif* (veya *haşîş*, kenevirden çıkarılan bir bileşim) karışığı olup, içilmeğe mahsusdur; t f شيره *şira* “şira, her hangi bir nesneden çıkarılan şira”.

شيش *şiş* و شوش *şiş*. Şiş, kama, örgü şişi; t شيش *şiş* “aynı anlam”.

شيشانة *şişāna* ve شيشخانه *şişhāna*. Karabine, bir çeşit tüfenk; t شيشخانه *şişhane* ve شيشخانه *şişhane* “ağzı geniş bir çeşit karabine”, f شيشخانه *şişhane* “altı köşeli”den. t kelime شيشخانهلى *şişhaneli tüfenk* “yollu tüfenk, borusu altı köşeli olan karabine” den kısaltılmış gibi görünmektedir.

شيشة *şişa*. Şişe veya nargile şişesi; t f شيشه *şişe*.

شيشمة *şişma*. Ayak yolu; t f چشمه *çeşme* “çeşme, pınar, kaynak”.

— ص —

صابورة *şābūra*. (Gemilerde) safra, sabure; t صابوره *sabura*; Yeni Yunanca σαβουρα; Latince *saburra*; İtalyanca *zavorra*.

صابونجى *şābūncī*. Sabun yapan veya satan; Türkçe صابونجى *sabuncı*; a صابون ile t جى ekinden bileşik.

صاحمة *şāçma* ve صاحمة *şāşma*. Av tüfeği saçması; Türkçe *صاچمه* ve *ساچمه* *saçma* “aynı anlam”.

صارمة *şārma*, صوارم *ş*. Bir çeşit taç, uzun külah; mahrut biçiminde, uzun, birbirine geçmiş maden tellerinden oluşmuş eski bir baş örtüsü; t صيرمه *sırma*; yeni Yunanca *συρμα* “madenden tel”.

صارمية *sārmīya*. Önceden verilen para, bir ortaklıkta katılan para; t f سرمایه *sermaye*; yeni Yunanca *συρμαγές* “sermaye, yatırılan para”.

صاغ ، صاغ سالم ، صاغ *şāg sālim* ve صاق سالم *şāk sālim*. Sağ salim t *صاغ و سالم* *sağ ve salim*, t صاغ *sağ* ile a سالم *sālem*’den bileşik (x).

صال *şāl*. Sal; t صال *sal*; yeni Yunanca *σαλι* “aynı anlam”.

صلواچي *şalavāçī*. Pehlivanlar kampının sahibi; kötü yaramaz, hilekâr, dolandırıcı; davetsiz misafir, davetsiz sofraya oturan; ihtimal t صلواتچي *salavatçı*’dan türemiş olup, buda a صلاة *şalāt*’ın çoğulu olan صلوات (ilk kelimeyi Türkler *salā* telaffuz ederler ve Arapçadaki “dua” anlamından başka, gürültülü ses, bir haberin tellal ile bildirilmesi, alarm, meydan okuma, kışkırtma, savaş ilanı” anlamlarını da almıştır; krş. Meninski, kısmen Bianchi ve Ş. Sami tarafından *صلا* kelimesinde tekrar edilmiştir; Radloff, IV, 349 “des Aufruf zum Kampfe”) ile t جي *ci* ekinden bileşiktir. [J. Deny’nin verdiği bilgi].

صالة *şāla*. Büyük ve küçük salon; t سالة *sala*, İtalyanca *salla*’dan.

صامصة *şāmşa*. Bir çeşit tatlı olup, katlanmış yufkadan yapılır veya baklava şeklinde kesilmiş; bu sonra pişirilip, üzerine bal dökülür. t صامسه *samsa*.

صانپلامة *şanplāma* ve arada sırada صاپلامة *şaplāma*. Entirika, desise (daha çok *صانپلامات* şeklinde çoğul olarak kullanılır); krş. t صاپيلمق *sapılmak* “karıştırılmak, çevrilmek”.

صايچي *şāyçī*. Eskiden vergileri toplamak için koyunları saymakla görevli memur; t صايچي *sayıcı*, صاي *sayı* ile جي *ci* ekinden bileşik.

صبايحى şbayhî ، صبايحية ve صبايح. Sipahi; t f سپاهى *sipahi* “süvari”.

صلاطة şlâta (Konstantin şehrinde). Salata; t صلاطة *salata*, İtalyanca *insalata*’dan; bununla birlikte İtalyanca *celata* Cezayirde شلاضة kelimesini vermiştir.

صنطراج şantrâc. Sıralanmış, dizilmiş; ضربوا صنطراج “sıralandılar, dizildiler”; krş. t سنطراج *santranc* (سطنرج *satranc*’ın halk ağzındaki şekli) satranç oyunu, satranc tahtası, nizamı, sıralı bir halde”. *Ķāmūs*’ta شطنرج kelimesinde س’nin ش’ye değışmesi gösterilmiştir.

صوص şōş. Sus! Sükût! t صوص ، صوس ve سوس *sus* “aynı anlam”.

صيكة şika. Arap musikisinin üçüncü (Cezayir’de onbirinci) makamı; f سيگاه *sîgâh*.

— ض —

ضرا źrâ. Hint darısı, darı; درا *drâ* (damaktan telaffuz edilir), mısır (Cezayir şehrinde); krş. t دارى ، دارو ، *darı* ve طارو *taru* “darı”.

— ط —

طابال *tābāl* ve طابان *tābān*. Tüfek dipçığının tabanı; dipçik, ayağın tabanı; t طابان ve طابان *taban*.

طابة *tābba* ve طاپة *tāppa*. Tapa, t تاپا ، طيا ve تاپا *tapa*. İtalyanca *tappo* “tampon”; İspanyolca *tapon* “tıkaç”; Fransızca *tape*; yeni Yunanca ταπα

طابعى *tābē’cī*. Kıymetli taşlara damga vurmakla görevli teftiş memuru; a طابع *tābe* “damga” ile t *ci* ekinden bileşik.

طابونة *tābūna*. Toprak üzerinde yapılan küçük kır firmı; t طابون *tabun* “içinde ateş yakılıp, muhafaza edilen çukur”. Bk. Dozy, *Suppl.*, bu kelime.

طابية *tābya*. Kerpiç; top bataryası yeri; köy evi avlusu; tabya; t طابيه *tabya* İspanyolca *tapia* “divar, samanlı kaba sıva; kerpiç; kerpiçle yapılmış duvar.

طاس *tās*, طيسان (çoğu zaman s sesi ş’a çevrilir). Tas, kadeh, t f طاس *tas*; *klasik a* طس; krş. Ronzevalle, *Les emprunts turcs*, bu kelime, W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*, s. 373.

طاش گامی *tāş gāmi*. Mavna, köprülü büyük mavna; t [سی] طاش گمی *taş gemi* [si] “taş (taşımak için) gemi”; *taş* ile *gemi*’den bileşik.

طاوان *tāvān*. Tahtadan tavan, tavan; t طاوان ، طاوان ve تاوان *tavan*.

طاوة *tāva*. Tava; t طاوة ve تاوه *tava*, f تابه *tābe*’den.

طاولة *tāvla*. Tavla oyunu aleti, tavla; t تاولة ، طوله ، طوله *tavla* ve طولى *tavlı*. Yeni Yunanca *ταβλί* “tavla”; İtalyanca *tavola* “masa, her türlü oyun masası”; İspanyolca *tablas* “dama oyunu”; *tablas reales* “tavla oyunu”.

طبانة *tabbāna*. Top bataryası (bir askerî birlik ve topların yerleştirildiği yer); t طوبخانه *tophane*; *top* ile t f خانه *hāne* “ev, bir şeyin bulunduğu veya konulduğu yer”den bileşik.

طوبجی *tobcī* ve طوبجی *tōbcī* ve طوبجی *tōbbcī*. Topçu; t طوبجی *topçı*, طوب veya طوب ile *ci* ekinden bileşik.

طبله *tēbla*. Bk. طاولة; -Nakışçılarının ve saraçların işlerini tesbit için kullandıkları bir ucu yarık uzun tahta levha; t طاولة *tavla* “aynı anlam”.

طبله *tēbla*. At ipi, ayakları aynı ipe bağlanmış at dizisi; t طاولة *tavla* “at ahır, tavla” ihtimal klasik اصطبل *iştabl* ve اصطبل *iştabl* “ahır” dan türemiştir. bu son kelime Yunanca *σταβλιον*’dan türemiştir; yeni Yunanca *σταβλος* “ahır”. Barbier de Meynard, *Suppl.*, طاولة “ahır”, a طويلة veya طوالة’den.

طبانجة *tabanca*. Tabanca (Tunus); t طبانجة ، طبانجة ve طابانجة *tabanca*.

طربنتی *torbantī*, طرابنطية. Nakışlı ipek sarık; belki İtalyanca, İspanyolca ve Portekiz dilinde *turbante*’den türemiştir, bunlar da f دلپند *dūlbend* “tūlbent, sarık”dan türemiştir.

طربوش *tarbūş*, طرابش. Yünden kırmızı külah; طربوشة *tarbūşa* kukulata; t طربوش *tarpuş* “baş örtüsü, külah”, f سرپوش *serpūş* “aynı anlam” dan türemiştir, bu kelime de سر *ser* “baş” ile پوش *pūş* “örten” den bileşiktir. Bk. W. Marçais, *Textes arabes de Tanager*, s. 368.

طرسنة *tersana*. Tersane, deniz iş yeri; t ترسانه *tersane*; buda ya farsça ترسانه *tershāne* (a ترس *tors* “zırh” ile f خانه *hāne* “ev” den

bileşiktir)'den veya İtalyanca ve İspanyolca *dersena*'dan türemiştir; bu son kelimedede a دارالصناعة *dār eş-şinā'a* "san'at evi"nden türemiştir; yeni Yunanca τερασνάς "gemi yapılan ve muhafaza edilen yer"(x).

طرمبه *tromba* ve طرنبة *tronba*. Tulumba, pompa; f طلومبه *tulomba*, t تلومبه *tulumba*; İtalyanca *tromba*; yeni Yunanca τροῦμπα ve τουλοῦμπα "aynı anlam".

طرنباچی *tronbācī*. Tulumbacı; bundan önceki kelime ile جی *ci* ekinden bileşik. طغرا *toğrā*. Hükümdarın adını ihtiva eden tuğra. t طغرا *tuğra* ve tura.

طنبورچی *tanbūrcī*. Trampet çalan; Fransızca tambour (araç) ile t *ci* ekinden bileşiktir. Fransızcadan alınmış طنبور ile edebî Arapçada -ve Türkçede- kullanılan gitar gibi bir çalgı aracı demek olan aynı kelimeyi birbirine karıştırmamak gerekir. Bu son kelime f دنبه باره *dumba bāra* "tanbur" (kelime kelime: koyun kuyruğu)'dan türemiş olmalıdır.

طنجيرة *ṭancara* ve طنجير *tancīr*. Bakır tencere; t تنجيرة , تنجره , *tencere*, f تنكيرة *tenkīre* ve تنكيره *tenkere*'den türemiştir.

طوبال *tōbāl*. Topal, bir ayağı kırık (sandalye v.b.); t طوبال ve توپال *topal*. طبل *ṭbel*, yeṭbel "topallamak" fiili bundan türemiştir.

طوخ *tūḥ*, طواخ ve طوق *tūk*, طواق. Paşaların önünde götürülen at kuyruğu, tuğ; t توغ *tuğ* "aynı anlam" (x).

طورشی *tūrşī*, تورشی *torşī* ve bir de تورشی *torşī*. Tuzlu sirkeye konulmuş sebzeler, turşu; t تورشی ve تورشی *turşī*, f تورشی *turşī* "aynı anlam" dan.

طوز بیر *tōz bīr*. Arada sırada وثلثین واحد "otuz bir" denilen bir çeşit kağıt oyunu; t اوتوز بر *otuz bir*.

طوزلك *tūzlek*. Tozluk, getir; t طوزاق *tozluk* "bir çeşit getir, yeniçerilerin giydiği bir çeşit tabansız çorap" (x).

— ع —

عبيزة *obbayza*. Süiistimal. (ayn) sesinin bulunmasına rağmen, t آبازه *abaza* kelimesinden türemiş gibi görünmektedir; ضرب عبيزة ve ضرب العبيزة de kullanılır. Krş. Barbier de Meynard, *Suppl.*, آبازه kelimesi.

عصانلی 'Oşmānlī. Osmanlı; t عثمانلی *Osmanlı*.

عطر شاه 'atarşāh ve عطر شاح 'atarşāh. Miskli ıtır çiçeği; a عطر 'tar (klasik 'itr yerine) "koku" ile f شاه 'šāh'tan bileşik. Bununla beraber f عطر سا 'itr-sā "kokulu" kelimesinden geldiği de düşünülebilir.

عنبر 'anbar; عنابر. Gemi köprüsü, gemi alt anbarı, gemi kumanya anbarı; t انبار ambar; klasik a انبار *anbār*; f انبار *anbār* "ambar, depo, zahire anbarı v.b." dan.

عنبرجی 'anbarcī. Anbar, depo, gümrük muhafızı; t انبارجی anbarcı, bundan önceki kelime ile 'cī' ekinden bileşik (x).

عیراتلی 'iratlı. Eğreti, başkasından alınmış, muvakkat; sahte, takma, yapma; t عاریتلی ariyetli "aynı anlam", a عاریة 'āriya "ödünç alma" ile li ekinden bileşiktir; öte yandan t' de عاریتی *ariyeti* kelimesi vardır ki, a'dan alınmış gibi görünmektedir; ve her şeyden saf Türk asıllı olan اكرتی veya ایرتی (ایکرهتی) *iğriti* "eğriti, takma" kelimesi. [J. Deny'nin verdiği bilgi].

— غ —

غالية *gālya*. Misk ve anberden bileşik koku; bir çeşit sarmısak; klasik a غالية; f غالية; krş. al-Hafacī, *Şifā*, bu kelime.

غایطة *gāyṭa*, غوايط. Bir çeşit borazan, gayda, tulumlu flavta; t غایده *gayda* "aynı anlam". Bk. W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*, s. 407.

غرناوط *garnāvut*. Arnavut; t آرنأؤد *Arnavut*.

غنچه *gonca*. t f غنچه *gonca*, غنچه *gonçe* "aynı anlam".

— ف —

فأچیطة *fāçīṭa*. Çok az kıymetli yassı elmas; t فأچیطة *façeta*; İtalyanca *faccetta* "elmas v.b. yüzeyi, faseta" dan.

فاریسیة *fārīsiya* ve فارینسیة *fārīnsiya*. Ateş kesme; mütâreke; بالفاریسیة *veresiye* olarak, kredi ile; t ویره *vere* "vire, savaşta mütâreke, fasıla", ویرسی *veresi* "kredi ile, veresiye ticaret", ویره سی به المق *veresiye almak*, ویره سی به *veresiye* ile karşılaştırılmalı.

- فاروزی *fārūzī*. Firuze taşı; firuze mavisi; t فیروزه *firuze*, f پیروزه *piruze*.
- فالية *fālyā*, فوالی. Ateşli bir silahın çıkardığı ışık; t فالیا ve فاليه *falya* “eski tüfenklerin ağız otu tavaşı (Bianchi)”, “ateşli silâhın ışığı” (Ş. Sami) (x). Barbier de Meynard, *Suppl.*, bu kelimedede, bunu Yunanca φωτιά “ışık, ateşli bir silâhın kuyruğundaki küçük delik” ya yaklaştırmaktadır.
- فانطازیه *fātāziya*. İhtişam, debdebe, haşmet, gösteriş, gurur, mütecavizlik, azamet; t فانطازیه *fantaziye*, Yunanca φαντασία, İtalyanca *fantasia*, İspanyolca *fantasia*, Fransızca *fantasie*
- فانوس *fānūs*. Camdan asma saat; kollu şamdan kapağı; t فانوس *fanus*; Yunanca φανός “parlak”, yeni Yunanca φανος “fanus, fener”.
- فانید *fānīd*. Bir çeşit bademli tatlı, çörek, t f پانید *pānīd* ve فانید *fānīd*; krş. *Vocabulista* فانید “zucarum”; Dozy, *DSuppl.*, bu kelime.
- فخارجی *fahhārcī*. Çömlekçi; çini satan; a فخار *fahhār* “çini” ile t ci ekinden bileşik.
- فداوجی *fdāvci*. *Hikâyesi*. a فدوة “hikâye” nin çoğulu olan فداوی ile t ci ekinden bileşik.
- فرزة *ferza*. Satranç oyununda vezir; t فرز *ferz* ve فرزی *ferzi*, klasik a فرزان *firzān*, f فرزین *ferzīn* “aynı anlam” dan.
- فوس *fors*. Kaptan forsu, bayrağı; t فورس *fors*. Bk. Dozy, *Suppl.*, فرص kelimesi (x).
- فوفوری *ferfūri*. Porselen, porselenden; t f فغفوری *fağfurī* “fağfure, Çin hükümdarına mensup, ona layık; porselen”.
- فرمان *fermān*. Buyruk, buyrultu, emir, ferman; t f فرمان *fīrmān*, *ferman*, f فرمودن *fermūden* “buyurmak” tan.
- فرملة *farmla*, فرامل. Ceket, bir çeşit kadın yeleği; kısa ve önü yuvarlak yelek; çok kısa, kolsuz, bir düğme ile göğse bağlanan, özellikle gömleklerin uzun ve çok geniş yenlerini yukarıda tutmağa mahsus kadın korsesi; t فرمنه *fermene* “aynı anlam”; فرملة'nin küçültme şekli فرملة'dir.
- فرن *forn*, أفران. Kireç ocağı; beygir ile döndürülen değirmen; فران *ferrān* “fırıncı; fırın, ocak”; فرينة *frīna* “kömür ocağı; alçı

ocağı”; t a فرن *furun, furn*; İtalyanca, İspanyolca *forno*; Latince *furnus*. Krş. W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*, s. 412.

فرنایجی *fernağci*. Hamam ateşçisi; فرنایق *fernāk* “hamam külhanı” (Latince *fornax* = “büyük fırın”dan) kelimesi ile t *ci* ekinden bileşik. Bk. W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*, s. 473, فرنایجی kelimesi.

فرانجولة *francōla*. Francala, lüks ekmek, sütlü küçük ekmek, uzun biçimde, daha çok avrupa tarzında yapılmış ekmek; t فرانجله *francōla*; İtalyanca *frangiola*; yeni Yunanca φραυ ξελλα *fèstèk* ve فستق *fèsdèk*. Fıstık; çam fıstığı; klasik a فستق *fostak*; t فستق *fistik*; f پسته *piste*. Krş. Dozy, *Suppl.*, bu kelime.

فشاک *fşāk*. Fişek, ateşli silah fişegi; t فشک *fişek* ve فشنگ *fişenk*.

فشاکلی *fşākli*. Fişeklik; t فشکک *fişeklik* ve فشنگکک *fişenklik* “fişeklik, palaska”.

فشطان *fèştān*, فشاطن. Kısa, kenarı işlemeli veya delikli ve dantela ile süslü bir çeşit eteklik olup, bunu Cezayir’de kadınlar dışarı çıktıkları zaman şalvarlarının üzerine giyerler, fistan; t f فستان *fistan* (W. Marçais’e göre, *Observ.*, s. 463 f فستان *fistān*); bununla birlikte yeni Latince *fustana*, İspanyolca *fustano*, İtalyanca *fustagno* Fransızca *futaine*’e yaklaştırılabilir; Littré son kelimeyi *fouchtan* (aynen, Kahire’nin bir mahallesi; doğrusu فسطاط *Fusṭāt*, eski Kahire’nin adı)dan türetmektedir.

فضالچی *fzālci*. فضلة *fazla* denilen ve Cezayir’de dokunan yünden kumaş yapan; a فضلة ile t *ci* ekinden bileşik (x).

فکرجی *fakarcī*. Düşünceleri, fikirleri olan; yayında bir çok ipleri olan, yani birkaç tarakta birkaç bezi olan; a فکر *fikr* “düşünce, fikir” ile t *ci* ekinden bileşik.

فلایکچی *flāyèkci*. Sandalçı, kayıkçı; a فلایک “kayık” ile t *ci* ekinden bileşik.

فلکچی *falakci*. Astronom. a فلک *falak* “gök, kozmos” ile t *ci* ekinden bileşik.

فلوکاچی *flūkāci*. Kayıkçı; a فلوکه “kayık” ile t *ci* ekinden bileşik.

فنار *fnār*. Fener, fanus, sahil feneri; t فنار *fenar* (halk ağzında *fener*); Yunanca φαναριον (φαρος’un küçültme şekli), yeni Latince *fanarium*.

فنجال *fencāl*. Fincan, kahve fincanı; a t f فنجان *fincan*; f پنگان *pengān*.

فهرسة *fahrasa*, فهرس *fahras*. Fihrist, içindekiler, katalog, fiyat listesi; f فهرست *fihrist* ve *fihrest*, klasik a'da فهرس *fihris* "aynı anlam"ı vermiştir; bundan da فهرس *fahras* fiili ve فهرسة *fahrasa* masdarı meydana gelmiştir. Krş. al-Hafacî, *şifā*, bu kelime.

فوطاجی *fūtācī*. Fota (peştemal, peşkir, hizmetçilerin iş önlüğü) yapan, imal eden; a (?) فوطه *fūṭa* ile t ci ekinden bileşik.

— ق —

قاطر *alā kāter vāhed*. Bir sıra üzerine; bir sıra, bir dizi (insan, asker); ihtimal t قطار *katar* (f قاتر *kaṭār*) "katar, deve katarı, dizisi; bir takımın birliği" (Bergé, Bianchi); klasik a'da aynı anlama gelen قطار *kiṭār* varsa da Arapça sözlüklerin açıklamalarına rağmen, bu da f'dan alınmış olmalıdır, çünkü onun Cezayir'deki *kāter* telaffuzunu verebilmesi hemen hemen imkânsızdır.

قارا *kārā* ve قارة *kāra*. Siyah, kara; t قره *kara* "aynı anlam".

قارا باطاق *kārābātāk*. Karabatak; t قره باتاق، قره باطاق ve قره بطق *karabatak (x)*.

قارا برطان *kārābortān*. Koyunun karnının yenilmeyen kısımları (dalak, kalın bağırsak v.b.); eski, yıpranmış ve kullanılmayan giysiler; قارا برطل - *karabortāl* "yağma"; قارا برطل *kālābortāl* (Tanca'da) "gürültü, şamata"; t قاره "siyah, kara" ile برطان'dan bileşik; son kelime برطل ve برتل *partal*, برتل *partal*, برتل *partal*, برتل *partal* (Azerî lehçesinde "giysi ve eşya, pılı pırtı") yerindedir; Cezayir arşivlerinin *beyt el-mâl* kayıt defterlerinde çeşitli mirasların değersiz eşyalarına قارا برطل denilmektedir. Bununla birlikte Konstantin'de برطل *bortāl* ve arada sırada برطان *bortān* mezbaha anlamına gelir. Bk. W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*, s. 432; J. Deny *Etymologies Turques (J.A., 1912, c. XX, s. 515)* ve mektubu.

قارا دوزان *kārā dūzān*. Tek telli bir çalgı aracı; t قاره *kara* ile دوزان *dūzān*'dan bileşiktir. Bu kelimeye bak. Cezayir'de قارازدول *kārāzdūl* da denilen قارا دوزان kunduracılar da arap

ayakkabısının şeklini çizmeğe yarayan demir araç anlamına da gelir.

علي علي قارا غول *kārāgūl*. Karakol, nöbetçi, muhafız, karakol kumandanı; “bana karşı hırçın, şirret, merhametsiz, kibirli davrandı”; t قارا غول *karagol* (قره قول *karakul* “siyah ordu”dan) “karakol, devriye kolu, muhafız, nöbetçi”.

قارا قرقچی *kārāqarqçī*. Kışlalarda büyütülen asker çocuğu; t قره قوللچچی *kara kullukçī* “aşçı yamağı, yeniçeri birliğinde onbaşı (x).

قارا قندلوز *kārākendlūz*. Kara kancolos, vampir, gulyabani; t قره قونجولوس *karakoncolos* ve قره قونجولوز *karakoncolōz* “aynı anlam”.

قراول *kārāvalī*. Atlı rehber, bir çeşit hafif süvari (Beaussier قراولی); t قراول *karavul* “karakol, öncü, ileri birlik, ileri karakol” (x).

قازان *kāzān*, قوازن. Kazan; t قازان, قزان *kazan*, قزغان *kazgan*.

قازق *kāzēk*, قوازق. Kazık; kazık cezası; t قازق ve قازیق *kazık* (x). Krş. خازوق.

قَات *kāt*, قات Şehirlilerin takım elbisesi (ceket, yelek, pantolon); t قات *kat*; Bianchi bunu a’dan türemiş gibi vermektedir.

قاطرمه *kātermā*. Örülmüş meşin bir tek kaba ip şeklinde olan katır geminin dizginleri; t قاتارمه *kantarma* “atı suya götürürken takılan kısa bir gem, yular” (x).

قالفه *kālfa*, قوالف. Kalfa, usta yardımcısı; t قالفه *kalfa*; a خليفة *halīfa*’dan. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 474, قالفه kelimesi.

قانونچی *kānūncī*. Kanun çalan; a t f قانون *kanun*, Yunanca *κανον* ile t *ci* ekinden bileşik.

قاو *kāv*. Kav; t قاو *kav*.

قاورمه *kāvurma*. Kavurma, kavrulmuş et; kış zahiresi olarak yağda kavrulan ve saklanan et; t قاورمه *kavurma*.

قواقچی *kāvāqçī*. Hala Tlemsen, Konstantin’de kadınların giydiği koni biçiminde kumaş veya kadifeden kavuk yapan, kavukçu; t *ci* eki ile t قواق *kavuk*’tan bileşik; son kelime E. Scheer’e göre, *al-Alfāz*, s. 131, f کواک *kāvāk* “başlık, kavuk” tan türemiştir.

قايق *kāyēk*, قياق. Kayık, sandal; t قايق *kayık* (bir şarkıda duyulmuştur).

قبامة *qabāma*. Sarmısak ve sirke ile hazırlanmış olan koyun etinden yemek;
t قپامة *kapama* (x).

قبجی *qabici*. Sultanın Cezayir beyine gönderdiği elçi; polis, memuru; t قبجی *qabici*, *kapuci*, *kapıcı* “kapıcı, mabeyinci”.

قبق *qabak*. Zırhlı gemi (Brunot, *Notes lexicologiques*, s. 107); t قپاق ve قپاق “güverteli gemi”.

قبور *qbūr*. ق Tabanca kılıfı; t قبور ve قوبور *kubur* “aynı anlam”.

قچ *keçç*. Gemi kıçı; t قچ *kıç* “aynı anlam”.

قحبانجی *qahbānci*, “Zina, fücür yapan”; t ci eki ile قحبان’dan; bu kelime de a قحبة *qahba*’nin f çoğulu قحبان veya قحبهگان’ın bozulmuş bir şekli olabilir.

قداش *qeddāş*, ق پین - ve قداشة. Erkek hizmetçi, garson, bütün hizmetleri yapan hizmetçi; krş. t امكداش *emekdaş* “emek, hizmet arkadaşı”.

قراقوز *qarākūz* ve قراگوز *garāgūz*. Karagöz; t قره کوز *karagöz*. Karagöz oyununda başlıca şahsiyet.

قرباج *qerbāc* ve قارباج *qārbāc*, ق قرابج. Kırbaç, öküz köselesinden yapılmış kamçı; t قرباج *qırbaç*. Littré’ye göre, Fransızca *cravache* kelimesi İspanyolca *corbacho*, Almanca *karabatsche*, Bohemya dilinde *karabac*, Polonya dilinde *korbaez*, Rusca *korbaç*’dır. J. Deny bu kelimeyi, Macarca aracıhğı ile, İslav dillerinin Türkçeden almış olduğunu sanmaktadır.

قربيلة *qarbīla* ve قراييلة *qarābīla*, ق قرايل. Ağzı boru şeklinde, kısa ve kalın tüfek; t قرايينه *karabina* “aynı anlam”; İtalyanca *carabina* veya yeni Yunanca *καραβίνα* “karabine” den.

قرداشم *qerdāšem*. İnce yapılı, gözde, sevimli; t قرداشم *kardaşım*, *kardeşim*.

قرشون *qerşūn*. Tüfenk kurşunu; t قورشون *kurşun* (x).

قورغلی *qorğli*, ق قورغلان ، قراغله ve قراغلة (ve k’nın k, aynı zamanda r’nin l olması ile), “couloughli”, bir Türk ile bir Cezayir yerlisi bir kadından doğan erkek çocuk; t قول اوغلی *kul oğlu*; قول *kul* “kul, köle, asker” ile قول *oğul*’dan bileşik.

قرفطان *karftān*. Bk. قفطان.

قرناص *kərnāş*. Mahir, maharetli, hilekâr, dolandırıcı; t قورناز *kurnaz* ve t f قرناس *kurnas* “dolandırıcı”; قرناصة *kernāşa* “büyük gurur, haşmet”.

قردلی *kerəndlî*. Kalender, gezici ve dünya işlerine karşı tamamiyle kayıtsız derviş; t f قلندر ve قلندر *kalender*; f قلندر “den.”

قزلق *kızalcık*. Kızılıcık; t قزلق *kızalcık*.

قسطیبة *koşbîna* (ve s'nin ş olması ile). Dikiş yüksüğü; t کستبان *kostoban*; bu kelime daha önceleri Endülüs'te kullanılmakta idi; Bk. *Vocabulista*, bu kelime; f انکشتانه *anguştāne*. ve انکشتوانه *anguştvane*. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 472, قسطیبة kelimesinde; *Textes arabes de Tanger*, s. 267, حلق kelimesinde.

قشلة *kaşla*, قشالی. Kışla; t قیشلا ، قیشلا ve قیشله *kışla*; yeni Yunanca πισλας

قترانجی *katrāncî*. Katran yapan veya satan; a قتران *katrān* ile t ci ekinden bileşik.

قفطان *koftān*, *kaftān*, قفاطن. Kaftan, manto; kaput biniş; t قفتان *kaftan*; f خفتان *haftān* “zırh”tan.

قفالجی *kafalcî*. Kilitçi, anahtarcı; t ci eki ile a قفل *kofl* “kilit” yerine *kfel*’den bileşik.

قلابطان *klābtān*. Altın veya gümüş sırma; altın veya gümüş kaplı ipek iplik; altın veya gümüş ipek taklitleri; Beaussier’in kaydettiği قلابضان telaffuz şekli kaybolmuş görünmektedir; t قلابدان *kılabdan*, *kılabudan* ve *klabudan* “aynı anlam”.

قلاش *klaş*, قلوشة. Pala, ağzı eğri ve geniş kılıç; küçültme şekli قلیش *qliş*; t قلیج ، قلیج *qlij*; f قلیش *qliş* kelimesinde(x).

قلم *kalam* ve *kalām*. Yerli ayakkabıcıların kullandıkları bir çeşit biz; t قلم *kalem* “hakkâk kalemi”; a قلم *kalam* “kamuş kalem” den.

قارجی *komārcî* ve *kmārcî*. Oyuncu, kumarcı; t قارجی *kumarci*; ci eki ile قار *kumar* “para ile oynanan oyun” dan bileşik. Son kelime a قار *kimār* “aynı anlam” dan türemiştir.

قنّاق *konāk* ve *knāk*, قنّات - Konak, açık ordugâh, konak yeri; merhale, bir günde varılacak mesafe; t قوناق *konak* “bütün anlamları ile”. Bel ve Ricard, *Le travail de la laine*, s. 340.

قنّبرة *kanbora*. Bomba, kurşun gülle; t قنّبره ve قنّبره *kumbara* “bomba” (nâdir).

قنّداق *kondāk* ve *kündāk*. Tüfenk kundağı; t قنّداق ve قونداق *konak* “aynı anlam”.

قنّداقچی *kondākci*. Tüfeğin tahta kısımlarını yapan; t قنّداقچی *kundakci*, bundan önceki kelime ile *ci* ekinden bileşik.

قنّهرمان *kahramān*. Kahraman, yenen, üstün gelen; t f قنّهرمان *kahreman* “aynı anlam” (nadir).

قنّهواجی *kahvāci*. Kahveci; t قنّهوهجی *kahveci*; t *ci* eki ile a قنّهوه *kahva* “kahve”den bileşik.

قنّهوالطی *kahvaltī*. Kahvealtı, sabahleyin yenen hafif yemek; sabahleyin kahve ile öğle yemeği arasında yenilen şey; özellikle sabahleyin acele ile yenilen yemek; t قنّهوه آلتی *kahve altı* (halk dilinde *kavaltı*).

قنّوچه *kōca*. Büyük, koca, iri; t قنّوچه *koca* “aynı anlam”.

قنّوس *qos* قوس kelimesi قنّوس *qos* deyimen anlamı, قنّوس *qos* kelimesi قنّوس *qos* “yay” yerine olacağından, “kusarken bir yay teşkil etmek, yani kusarken, yay gibi eğri bir hal almak” anlamından çıkarılabilirse de, bunu t قنّوصق *kusmak* ve قنّوصش *kusuş* “kuma” ya yaklaştırmak daha iyi olacaktır.

قنّوطی *kūti* ve *kōti*, قنّوطی. Çok ince tahtadan veya tenekeden kutu; t قنّوطی *kutu*; yeni Yunanca *κουτί* “aynı anlam”.

قنّولای *kōlāy*. Kolay, kolayca, kolaylık; yerinde; t قنّولای *kolay* “aynı anlam”.

قنّویش *kīş*, قنّویش ve قنّویش. Ustura bileyecek kayış, kayış, kayış kemer; t قنّویش *kayış* “aynı anlam”.

قنّیطان *kaytān* ve *kītān*, قنّیاطن. Çoğu zaman giysilerin kenarlarına çekilmek için kullanılan pamuk ve ipekten ip veya şerit; t قنّیطان, قنّیطان *kaytan*, غایطان, غایطان *gaytan*; yeni Yunanca *χαϊτανί* “ip, ilmik, ipek veya sırmalı kaytan”. Bk. W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*, s. 430; Bel ve Ricard, *Le travail de laine*, s. 341.

قیطانچی *kīṭāncī*. Aracılık yapan; t *ci* eki ile قیطان'dan bileşik (?).

قیمتلی *kīmetli*. Kıymetli, çok değerli; t قیمتلی *kīymetli*'den, t *li* eki ile a قيمة "değer, kıymet" ten bileşik.

— ک —

کابچه *kābça*. Büyük kaşık, kepçe; t کبچه *kepçe*; f کفچه *kepçe* (ve کفچک *kefçek*) "aynı anlam" dan.

کار *kār*. Parti, fırka, meslek; şart, nüfuz; t f کار *kār* "iş, meşgale, eser v.b."

کاراسته *kārāsta*. Kereste, yapı kerestesi; *sıfat olarak*: büyük, köcaman, ejderha gibi; t کر استه و کار استه ve کرسته *kāraste*; f گراسته *garāste* "aynı anlam"dan.

کاسه *kāsa*. Kese, hamam kesesi: hamamlarda keselenmek için kullanılan eldiven; t f کاسه *kese* "yuvarlak şekilde olan her şey, kese *kese* ve کيسه *kise* "hamam kesesi". Bk. کيسه.

کاسم *kāsēm*. Yüz, çehre, yüzün görünüşü; t کسيم *kesim* "şekil, biçim" (*x*).

کامار *kāmār*, کار *kamār* (Tlemsen'de کامال *kāmāl*), کواتر، - ات، ك. Kemer, kuşak; kuşak gibi bele sarılan ve birçok gözleri olan meşin para çantası; t f کر *kemer*.

کامنچه *kāmēnca*, کامنچه *kāmēnça* ve کامنشا *kāmēnşa*, کات، -، keman; t f کازچه *kemançe*, *kemanca*.

کاهیه *kāhya* ve کهيه *kehya*. Müdür yardımcısı; başkan yardımcısı; t كحيا، كحيه ve کاهيا *kāhya*, *kehya*; f كتخدا *kethudā* (türkler tarafından *kāhya*, *kāya* telaffuz olunur) dan.

کبابچی *kbābcī*. Hancı; kebapçı, lokantacı; t *ci* eki ile t f کباب *kebab*'dan bileşik.

کچی *kuççi* *kuççi*. Köpekleri çağırmak için çıkarılan ses, t çocuk dilinde کچی *kuççi* (kuçu kuçu) "köpek" [ve küçü küçü] ile karşılaştırılabilir.

کراکه *karrāka*. Limanları temizlemeğe mahsus makine; kürek cezası, çok yorucu; zindan; t كورک *kürek* "kürek, kürek cezası, forsa" کورکه صاللق *küreğe salmak* "kürek cezasına göndermek". Bk. Devic, *caraque* kelimesinde.

کراکچی *kerrākcī*. Kürek mahkumu, forsa; bundan önceki kelime ile *ci* ekinden bileşik. Bk. Brunot, *Notes lexicologiques*, s. 123.

قرغلی Bk. کرغلی.

کرداک *kèzdāk*, کستاک *kestāk*, کوستاک *küstāk*. Zencir halinde, çoğu zaman süslü saat kordonu, köstek; t کوستک *köstek*, *küstek* “at kösteği, bukağı, saat kösteği”; f کستی *kustî* “kemer, kuşak”tan. Bir de t قسطی *kıstî* “altın veya gümüş levhadan kurulu olup, gerdanlık ve başka bir süs gibi kullanılan zincir”e yaklaştırılabilir.

کش *kèşş*. Ünlem. Satranç oyununda şahın tehlikede olduğunu bildirmek için kullanılan bir kelime, kiş; کش مات *keşş māt* ! “kiş ve mat!”, t f کش *kuş*; f کشتن *kuştan* “öldürmek” filinden.

کشک *kèşk* ve *kuşk*, ق کشاک. Köşk, konak; bahçeli ev; t f کوشک *köşk* “aynı anlam”.

کشبور *kèşbūr*. Şeytan teresi ağacı; t کشپر *keşper* “baldırı kara (bitki)” ile mukayese edilebilir.

کشکول *keşköl* ve کشکولة *kaşkūla*, ق کشاکل. Tahtadan arada sırada hasır işinden kap, kacak, keşköl; t f کشکول *keşköl* “dervişlerin kullandığı su içecek, arada sırada sadakaları toplayacak çanak”.

کشمیر *kèşmīr*. Keşmir şalı; t f کشمیر *keşmir* (Hindistanda bir bölgenin adı).

کشایری *kşāyri*, ق ە - Yeniçeri; t یکیچری *yeni-çeri* “yeni ordu” dan.

کفته *kefta*. Köfte; t f کوفته *köfte* “aynı anlam” -kaynatılarak, yarıya kadar indirilmiş üzüm sırası içinde pişirilen simuldan elde edilmiş bir çeşit hamur; çoğu zaman bademler bir araya dizilir ve daha çok sert olmadan bu hamura birçok defalar hatırılır ve bunlar güneşte kurutulunca 5-6 cm. çapında bal mumuna benzer çubuklar haline gelir, t کوفتر *kūfter* “üzüm ve erik suyundan yapılan bir çeşit koyu torta”.

کالابوش *kaLABūş*, کالابوش شاشیة *şāşīya kālābūş*. Kumaşı çok kalın olan bir çeşit fes; t f کلابوش *kulāpuşt* “koyun yününden kumaş veya giysi” den türemiş gibi görünmektedir.

کلاه *klāh* ve *kulāh*, ق کلوحه ve کلوح. Çoğu zaman kırmızı tâkyenin altına giyilen keçeden, fotrden kalın başlık, külâh; t f کلاه *külâh* “sert keçeden her türlü külâh”. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 479, کلح kelimesinde.

كلاطة *klāṭa*. Kabalık; أكلط *aklat*, kaba, terbiyesiz; t f کله *kelte* “münasebetsiz, uygunsuz, âdet dışı”; yeni Yunanca χαριαιτια “kabalık”.

کمانجی *kommāncī*. Kumanyacı, vekilharç; bir dairenin erzak v.b.’sını veren müteahhit, erzakı köylere nakl etmekle görevli kimse; t *ci* eki ile bundan sonra gelen kelimededen bileşik.

کمانیة *kommānya*. Erzak, zahire; t قومانية *komanya* “bir geminin, zahiresi” (nadir).

کنبرة Bk. قنبرة.

کمخة *kemḥa*. Bir çeşit ipekli kumaş, ipekli kadife, damaska; t f کخا *kemḥā* “aynı anlam”.

کنار *knār*, مات – kumaş kenarı; t f کنار *kenar* “aynı anlam”.

کنداری *kundārī*. Bayrak direği, bayrağın sapı; t گوندر *gönder* “ucuna bir bayrak, bir çengel takılan uzun sopa, değnek; harbe, gönder”.

کهریبا *kahraba*. Elektrik. Aşağıdaki kelimeye bakınız.

کهریبان *kahrabān*. Kehruba, kehrubar; t ve a کهریبا *kehruba*; f کاهریبا *kâhrubâ*’dan, bu da کاه *kâh* “saman” ile ربا *rubā* “kapan” dan bileşik; Portekizce, İspanyolca ve İtalyanca *carabe*; Yunanca Ηλεκτρον “sarı kehrubar” ile kıyaslayınız.

کورک *kürk*. Kürk, kürklü bir çeşit palto; t کورک *kürk*.

کوسالة *kūsāla*. Çarık yapılan çok kalın öküz derisi köselesi; t کوساله *kösele*, f گوساله *gūsāle*. “dana”den.

کوسة *kūsa* ve کوسج *kūsac*. Bıyık ve sakalı seyrek olan, veya hiç sakalı ve bıyığı olmayan, köse; t کوسه *köse*; klasik a کوسج doğrudan doğruya f کوسه’den türemiştir.

کوفانجی *kūfāncī*. Tütünü (çubuk veya nargile) güzel bir tavır ile içen; t *ci* eki ile کوفان (?)’dan bileşik.

کويرطة *kvirṭa*. Güverte, gemi güvertesi; t گوگرته *gügerte*, *güverte*; İtalyanca *coverta*, İspanyolca *cubierta*, yeni Yunanca χουβέρτα

کیسه *kīsa*. Örme kese; ihtimal t f کیسه *kise* ve ya *kese*’den; bu da a کيس *kīs* “kese” den alınmış görünmektedir. Bk. Ricard, Bel, *Le travail dela laine*, s. 344.

كیکلة *kikla*. Kuğu kuşu; t كوكلة *kükle* “çavuş kuşu” ve کیلان *keylan* “balıkçıl kuşu ile kıyaslanabilir; bu ihtimal t f لكلك *leklek* “leylek” in bozulmuş bir şeklidir; bu kelime klasik اقلق *laqlak*’ın bozulmuş bir şeklidir.

— گ —

گاز *gāz*. Maden levhalarını kesmek için makas; t f کاز *kāz*.

گانا *gānā*. Yine, bir daha; t کنه *gine* ve *gene* “yeniden, yine, hemen”. Bk. J. Deny, *Grammaire*, § 434-436.

گربی *gurbī*, گرابی. Kulübe Cezayir Araplarının kulübesi, “gorbi”; t کلبه *gulbe*, قولبه *kulübe* ile kıyaslanabilir; f کلبه *kelbe*; yeni Yunanca χαλύβη “kulübe”; bir de f کربه *kurbe* “meyhane”ye yaklaştırılabilir.

گرش *gerş*, گروش ve گروهه (ve g’nin k’ya değişmesi ile). Kuruş, Türk kuruşu; t غروش *gruş*. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 470, قرش kelimesinde.

گراف *gergef*, گرافگ. Gergef; t گرگف *gergef*; Ş. Sami’ye göre, f کارکف *kārkef* veya کارگه *kārgēh* “iş yeri” kelimesinden.

گرمی *gormī*, گرامی; topluluk adı گرم “Saf kanlı Türk”; t قریمی *kırımī* “Kırım’da oturan (?) Kırımh”; ihtimal klasik قرم “soy at, kabile başbuğu” kelimesinden; yeni Yunanca χορμός

گاشتا *gašta*, گشاطی. Arada sırada sarık, arada sırada da kuşak yapmak için doğudan ithal olunan ipek veya pamuk kumaş topu; t کشتی *kušti* “rahabin ve puta tapan kişilerin kemeri”, f کشتی *kušti* “genel olarak, kemer kuşak”.

گمارجی *gmarcī*, گمارگجی *gmārēgci* ve گماراگجی *gomrāgci*. Gümrükçü, çarşılarda vergileri toplayan görevli; t گومروکجی *gümrükci*, ci eki ile گومروک ve گمرک *gümrük*, Cezayir Arapçasında گمرگ *gomrug*’dan bileşik. Bunun için Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 474, گمرگ kelimesinde.

گنبور *genbūr*. Kambur (adam); t قنبور *kambur* “aynı anlam”.

گودارم *gūdārem* ve دوگام *dūgārem*. Zorla, zorlayarak, ister istemez; W. Marçais (*Observ.*, s. 375, گودارم kelimesinde)’ye göre, t اقترمه

aktarma'dan. [Fakat her halde *döğ-* fiilinin geniş zamanının birinci şahsının-*döğërim-* bir zarf olarak kullanılmamasından türemiş olmalıdır.].

گوملة *gūmla* ve گومنة *gūmna*. Halat, palamar, urgan; t غومنه *gūmena*, İtalyanca *gomena* "aynı anlam" dan. Bk. Brunot, *Notes lexicologiques*, s. 118.

گومناجی *gūmnācī*. Halat, urgan yapan; t غومنه جی *gumneci*, bundan önceki kelime ile *ci* ekinden bileşik.

لادان *lādèn*. Ladin ağacı; t f لادن *lâden*, yeni Yunanca λαδανον ve ληδανον; krş. Dozy, *Suppl.*, bu kelime.

لاطة *lāṭa* ve لآٹا *lāṭṭa*. Lata, şerit. t لاطه *lata*; İtalyanca *latta*, İspanyolca *lata*.

لامپاصة *lampāṣa*. Bir yama yapmak için kullanılan kumaş parçası; ihtimal t لامپاسه *lampasa* "uzun ve geniş kenarlı kadın elbisesinin eteği; geniş, biçimsiz, mühmel"den.

لابلبی *lablābī* ve لابلایی *lāblābī*. Kızartılmış iri nohud, leblebi; t لبلبی *leblebi*.

لابلایی *lāblābī* ve لابلایی *lāblābī*. Leblebi yapan veya satan; bundan önceki kelime ile *ci* ekinden bileşik.

لاغم *lağm* ve lègm. Lağam, toprak altı kanalı; patlatmak için açılan delik; mutfak fırını; t لغم *lağum* ve *lağım*; krş. Yunanca λακομα

لاغم *lağmācī*. Lağımçı (asker); bundan önceki kelime ile *ci* ekinden bileşik.

لوکانداجی *lūkāndācī*. Hancı, aşçı; t *ci* eki ile İtalyanca *locanda* "han, otel, kira-lık (ev, oda)"dan bileşik; Mısırlılarda ve Suriyelilerde لوكاندة *lokanda*; t de aynı kelime لوقانده *loqanda* veya لوقنطه *loqanta* yazılır ve söylenir (*x*).

لیان *lyān*. Leğen, madenî küvet, berber leğeni; t لکن *leyen*, f لگن *lagan*; maşrik Arapçasında لکن *lakan* ve لقن *laqan* kelimelerini meydana getirmiştir. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s.78.

لیلک *līlek*. Leylak (çiçek ve ağacı); t لیلاق *leylak*. Bk. Devic, *Dict. etymol.*, *lilas* kelimesi.

مانقال *māngāl*. Mangal, üzerine odayı ısıtmak için, iyice yanmış kömür konulan bakır mangal; t منقال *mangal* ve *mankal*; bununla

birlikte t kelimenin a *manḳal* (نقل *naḳal*, bir yerden bir yere götürmek, nakletmek filinden)'den türetilmiş olan منقل *manḳal*'dan gelmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

مانگة *mānga*, موانگة *ç*. Manga, askerî birlik; işçi bölüğü (özellikle hasatçılar); t مانقه *manka* "halka halinde toplanmış zümre, manga"
Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 489 مانگة kelimesinde.

ماية *māya*. Arap musikisinin bir makamının (Cezayir'de 13. makam) adı; t f مایه *māye*.

ماينا *māyna*. Yelkenleri indirme emri; bir işin kesilmesi; t ماینا *mayna*, İtalyanca *ammaina* "sancağı getiriniz, teslim olunuz!"dan.
Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 491, ماینة kelimesinde.

متارز *matārèz* (kullanılmayan bir tekilin çoğulu). Toprak ve kazık tabya; siper, toprak tabya, metris; t مترز *meteriz* "ordu yerini çeviren çukur, hendek", a مترس *miṭras* ve مترسة *mitrasa*, çoğul متارس *matāris*'ten türemiş. Barbier de Meynard *Suppl.*'e göre, t'de aynı anlamda مترس *meteris* kelimesi de vardır.

ماردة *mārda*. Para farkı, sarrafiye, faiz; t مارده *marda* "satıcının alıcıdan eşyanın değerinden fazla olarak istediği şey; satıcının pazarlıktan sonra istediği meblag".

مارداجی *mārdācī*. Para farkı alan, faizci, tefeci, bundan önceki kelime ile *ci* ekinden bileşik.

مرجان بالوق *morcān bālūḳ*. Mercan balığı; t مرجان بالغی *mercan balıḡı*, a مرجان *marcān* ile t بالغی *balıḡı*'ndan bileşik.

مارستان *marstān*, مارستان *marṣṭān*, مارصطان *marṣṭān* ve مورستان *morṣṭān* "deliler yurdu, akıl hastanesi", t مارستان *marisan*, f بیمارستان *bīmāristān* dan; bu da بیمار *bīmar* "hasta" ile stan *stān* "yer"den bileşiktir. Bk. W. Marçais, *Textes arabes de Tanger*, s. 465.

مرگوش *merkūş*. Marpuç, uzun, üstü meşin kaplı demir telden yapılmıştır; t مارپوچ *marpuç* veya مارپیچ *marpiç*; f halk dilinde مارپوش *mārpūş* "aynı anlam".

مرلوس *mèrlūs* ve مرنوس *mernūs*. Mezit balığı; t مرلانوس *merlanos*, İtalyanca *merluzzo*, Yunanca μερλανος *İspanyolca merluza*, Fran-

sızcamerlus ve merluche, Littré'ye göre Provançal lehçesinde *merlus*'dur.

مريول *mèryül*, مرایل. Çapkın, kızların peşinden koşan; t ماريول ve مريول *mariyol* “hilekâr, dolandırıcı”, İtalyanca *mariolo* “hilekâr, hayırsız”dan. Bk. J. Deny, *Etymologies turques*, s. 520.

مست *mest*. Mest, bir çeşit ayakkabı içinde giyilen ince meşinden yapılmış ayakkabı, t مست *mest* “aynı anlam”.

مسترداش *mesterdâş* ve مسترداش *meserdâş*, مسترداشلار *mesterdâşlar* (*dâ*'ya fazlaca basılarak): Dülger, doğramacı ustası; limanlarda yapı işçisi; çoğulu Türkçe çoğul eki olan لار *lar* eki ile yapılmıştır. Tekil مسترداش'a gelince Dozy bunun İtalyanca *maestro* ile f خواجه'dan bileşik olduğunu düşünmektedir; W. Marçais (*Observ.*, s. 487, مسترداش kelimesinde), Fleischer (*Studien*, IV, 112)'er dayanarak, bunun Türkçe olduğunu söyler. Ben bu son esere bakamadım. Bu kelime, baş vurduğum kitaplarda bulunmadığından, bunun رنداش *muşt rend daş* “dülger çapası olan?” dan türemiş olabilir. Öte yandan مسطردهاش *maştardeş* “bir مسطرة *mistara* (çizgi çizmek için cetvel) sı olan داش, f داشتن *dâştan*, sahip olmak fiilinden” de düşünülebilir (?) (x).

مسلمانی *meselmānī*. Müslümanlara has, müslümanlar tarzında; t f مسلمانى, ilgi eki olan ى ile a مسلم'in f çoğulundan bileşik.

مشطة *moşta*. Ayakkabıcı veya sarraç, muştası; t f مشت *muşt* “avuç, elin içi”; مشتا *mušta* “avuç içi” (Bianchi'ye göre).

مشقة *mşekka*. Kıyma ile pişirilmiş sebzeler (özellikle patlıcan), musakka; t مسقا *mosaka* (Ş. Sami'ye göre) ve *moska* (Barbier de Meynard, *Suppl.*, bu kelime'ye göre) “ayın anlam”.

مشك *mèşk*. Deriden büyük tulum; t f مشك *meşk* “aynı anlam” (x).

مطرة *matara*. Yolculuk için su konulan deriden veya tenekeden su kabı, matra. t مطره *matara*; bu da مطهرة *maḥhara* “abdest için kullanılan her kap”tan türemiş görünmektedir. Krş. Dozy, *Suppl.*, bu kelime, Lammens, *Fara'id*, s. 100, not 1; Barbier de Meynard, *Suppl.*, bu kelime.

معدنوس *ma'adnūs*. Maydanoz; t معدنوس *ma'denos*, معدنوز *ma'denoz*, مايدنوس *maydanos*; bir Türk halk etimolojisi bunu معدن نواز *mi'de-nuvaz* "mide okşayan" dan türetmektedir; yeni Yunanca *μοχδδονήσι*, klasik Arapça معدنوس *maḵdenūs*, بقدانوس *baḵdanūs* ve بقدونس *baḵdūnis*. Barbier de Meynard, *Suppl.*, 'de مغدانوس *maḡdānōs*'ı verir ki, bu doğrudan doğruya Yunancadan gelmektedir.

مغارفجی *mḡārefcī*. Kaşık yapan, t *ci* eki ile a مغرفة *moḡrafa*, moḡgorfa, mḡorfa ve moḡorfa (klasik a *mīḡrafa* yerine) nın çoḡulu olan مغارف *mḡārif*'ten bileşik.

مقفولجی *maḵfulcī*. Ayakkabıcı; t *ci* eki ile a (?) مقفول *maḵfūl*'den bileşik.

مگنه *magna*. Vida başı açmaḡa mahsus hadde; t مگنه *mengene*. İtalyanca ve Latince *machina*; Yunanca *μηχανή*; İspanyolca *maquina*. B. Barbier de Meynard, *Suppl.*, مگنه kelimesi; ona göre, bu kelime Yunanca *μαγγάνον* ve İtalyanca *mangana* "silindir, mengene"den gelmektedir.

ملخه *mèlḡa*. Çiy gönden taban; f ملخه *hemleḡi* "aynı anlam". Bk. Dozy, *Suppl.*, ملكات kelimesi; W. Marçais, *Observ.*, s. 82; *Textes arabes de Tanger* s. 470.

ملوخية *mlūḡīya*. Anber çiçeḡi; t a ملوخيه *moluḡeyye*; Yunanca *μαλαχνη* ve *μαλοχα* "ebe gömeci".

منگوشه *mengūṣa*, منگوش. Küpe; t f منگوش *mengūṣ* "küpe, kulak halkası".

موچو *mūççū*. Hamam telleḡi; t موچو *muço* ve میچو *miço*; yeni Yunanca *μουτσος* "gemi muçosu"; İspanyolca *muchocho* (muçaço) "küçük çocuk", *mozo* "bir geminin muçosu, garson, hizmetçi" İtalyanca *moccio* "acemi delikanlı", *mozzo* "gemi muçosu"; bununla birlikte *Vocabulista*, s. 178 ve 467'de مچ (mocca) *mamma* "meme" vardır. Bk W.Marçais, *Observ.*, s. 490, موشو kelimesinde.

مور *mūr* ve *mōr* (deḡişmez). Mor renkte, mor renk, koyu menekşe rengi; t مور *mor*.

مومجی *mūmcī*. Mum (yakılan) ve balmumu yapan; t *ci* eki ile t a f موم *mumdan* bileşik.

مومیا *mūmya*. Yaraya iyi gelen ilâç; t a f مومیا "bir çeşit sarı sıvı". Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 87, مومية kelimesinde.

— ن —

ناشتا *nāštā*, نشتار *neštār*. neşter. t f نیشتر *nişter* ve نشتر *neşter*.

نواعرجی *nā'ūrcī*. Bk. نواعرجی.

نانا *nānnā*. Nine, büyük anne; krş. t نه *nine* “aynı anlam”.

نظام *nizām* (z sesi damaktan söylenir): muntazam asker. t a نظام *nizām*, نظام *nizam askeri* yerine.

نغارة *nağğāra* ve ناغرة *nāgra*. Arap dümbeleği, kudüm; t f نقاره *nakare* (nağara telaffuz olunur); bu kelime de ا نقاره *nağğāra* (نقر “bir nesneye dokunarak bir ses çıkarma” fiilinden) kelimesinden türemiştir. Bk. W. Marçais, *Observ.*, s. 492, نغارة kelimesinde; Devic, *Dict. etymol.*, *nacaire* kelimesinde; Barbier de Meynard, *Suppl.*, bu kelimede (uzun bir not).

ننی *nenna*. Uyumak (Çocuk dilinde); krş. t ننی *nenni* ve نیننی “küçük çocukları uyutmak için söylenen ninni” Bk. Barbier de Meynard, *Suppl.*, ننی kelimesi.

نوباجی *nübācī*. Bir نوبه *nūba*'ya, yani nöbete dahil kimse; memur, görevli; nöbetçi; t ci eki ile a نوبه *nūbā* “nöbet, sıra, defa”dan bileşik; t şekli نوبتچی *nevbetçi*'dir. Bk. Barbier de Meynard, *Suppl.* نوبت kelimesinde (x).

نیشان *nīşān*, نشان *nişan*. Nişan, alamet, hedef, madalya; t f نشان ve نیشان “aynı anlam”.

— ه —

هالاجی *hālācī* ve هالتجی *halātci*. Müzisiyen, musikişinas (Tlemsen). Bk. الاجی. حانپا *hāmpa*. Bk. حانپا.

هپاز *hbaz*. Avuçlamak, birini şiddetle itmek; هپزة “avuç, avuç dolusu”; t اپاز *apaz* ve هپاز *hapaz* “avuç içi çukuru, avuç dolusu”.

هپ یاک *hepp yāk*. Hepyek, hep bir (tavla oyununda); t هپ *hep* ile f يك *yek* “bir” den bileşik.

هر اوچی *hrāvaci*. Kalın değnek taşıyan; t ci eki ile a هروة *hrāva* (klasik Arapçada *hirāva* yerine) “sopa”dan bileşik.

هرگماجی *hergmācī*. Lokantacı, işkenbeci; t ci eki ile a هرگمه *hergma* “işkenbe veya et döküntüleri ile yapılan et yemeği”.

هنداق *hendāk*. Hendek, çok büyük çukur; t هندك *hendek*, a خندق *handak*'dan o da f كنده *kende* "aynı anlam"dan.

هوار *hvār*. Yerli kunduracıların perdahtlatma aracı şemşir; ayakkabı tabanlarını parlatmağa yarayan şimşirden araç; yerliler bunu Türk menşeli sanmaktadır. [krş. t f آهار *āhār*. Kağıtlara eskiden yapılan perdaht.]

— و —

وجاق *ucāk*, ؤات — Ocak, ev ocağı, şömine, kahve ocağı, demirci v.b. ocağı; yeni çeri ocağı (birlik, alay, takım, tabur); Cezayir bağlı devletinin hükümeti; t او جاق *ocak* "aynı anlamlar". Bk. *Revue africaine*, LXI, 37, not 1.

وضا باشی *odābāšī*. Oda başı; t اوده باشی *oda başı*; t باشی *başı* ile اوده *oda*'dan bileşik. Bk. *Revue africaine*, LXI, 41.

— ی —

یا *yā*. Ya, yahut. يا انت يا هو *yā ènta yā hova* "ya sen, ya o"; t f يا *yā*.

ياداس *yādas*. Bir kuşun çatal kemiği, lades kemiği; lades oyunu; Fransızca'da *Philippine* denilen oyuna benzeyen bir oyun; iki kişi, mesela bir pilicin lades kemiğini kırarak, biri ötekinden yadeden demeden bir şey alacak olursa, kararlaştırılmış bir şeyi vermeği kabul eder; t يادس *yades*, f يادست *yādest* "hatırdadır, hatırlıyorum" dan. Bk. *Revue africaine*, XLVI, 364; Barbier de Meynard, *Suppl.*, یاد kelimesinde.

ياداك *yādāk*. Kahvecilerin ihtiyat olarak veya yedek olarak su kaynattıkları büyük güğüm, kap; t يدك *yedek* "yedek at ve yedek her nesne".

ياساق *yāsāk*. Yasak! Dur! Orada kal! t ياساق ve ياساق *yasak*, يصاص *yasag*.

يالالاي *yālālāy*. Büyük bir alay ile, büyük bir ihtişamla. Krş. t ايله والا *ālā-yi vālā ile*; bu yeni Yunanca'da αλαλαγγη "sevinçli ifade" ile de kıyaslanabilir. Burada Cezayirli şarkıcıların söyledikleri bir çeşit girişlerin ve arada sırada da bir dizi sesler, terennümler bahis konusu olması da muhtemeldir. Bir de bk. Dozy, *Suppl.*, آلاي kelimesi.

ياه *yāh*. Ya?! Demek öyle?! Doğru mu?! Krş. t یا *yâ*, په *ya* “aynı anlam”.

ياواش *yāvāş*. Yavaş, hoş, sevimli, iyi çocuk; yavaş, dikkat! t يواش ve ياواش “aynı anlam”.

يپراق *yıprāk* دولة متاع يپراق *dolma mtā' yebrāk*. Yaprak dolması; t يپراق طولمه *yıprāk dolması*; يپراق ، يپراق *yıprāk*, طولمه *dolma* (bk. دولمه) ve سى *sı* ekinden bileşik.

ياتاق *yatāk* (arada sırada ياتاق *yātāk*). Seyahat için kullanılan çok ince bir çeşit yatak; köy, sahra yatağı; t ياتاق *yatak*. Bk. Dozy, *Suppl.*, يطق *kelimesi*.

ياتاغان *yatāgān* ve يطاغان *yatāgān*. Yatağan; ياتاغان *yatagan*.

هذا فيه اليعنیش *yeğniş*. Gizli kusur, bozukluk, kötülük; ياتاق *yatāk* *hazā fih el-yeğniş* “bunun bir gizli kusuru var”. t يا کليش *yalış*, öte yandan *nl'nin gn'ye* değişmesi başka kelimelerde de görülmektedir, örneğin آکلامق *anlamak* halk ağzında اغنامق *ağnamak* “anlamak” olmuştur. [J. Deny'nin verdiği bilgi].

يقشجى *yèkkèşci*. Tılsım yapan, muska yapan; t ci eki ا يقش *yèqqèş*'den bileşik. Son kelime Batılılardaki ebced hesabına göre birler, onlar, yüzler ve binleri gösteren alfabe harflerinin bir araya getirilmesi ile kurulmuştur.

يك *yèk* (ve çoğu zaman يك *yāk*). Tavla oyununda bir, t f يك *yek*. دو *yek dū* “iki bir” يك و سا *yek ū sā* “üç bir” چهار *yek ū chār* “dört bir” پنج *yek ū penc* “beş bir” يك و شاش *yek ū şāş* “altı bir” [Türkçedeki sayıların sırası aksinedir].

ينجق *yèncèk*. Ancak, hemen hemen; فرنك *yèncèk yèsva frank* “ancak bir frank eder”; t آنجاق *ancak* Bk. J. Deny, *Grammaire* s. 276.

يولداش *yoldāş*, (dā damaktan söylenir). Yoltaş, arkadaş, yol arkadaşısı, meslektaş; t يولداش *yoldaş* “aynı anlam”.